

Szilágyi Zsolt

VÁNDORMOZGALOM A TRIANONI ALFÖLD TERÜLETÉN A 20. SZÁZAD ELSŐ HARMADÁBAN*

A keretek

A földrajzi migráció 1900 és 1930 közötti településszintű vizsgálatához csak meglehetősen korlátozott formában állnak rendelkezésre források. Az Osztrák–Magyar Monarchia éveiben a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, bár közölt 1890-től vándormozgalomra vonatkozó információkat, azok eredményei csak a vármegyei és a törvényhatósági jogú városi szintű népességmozgás folyamatának elemzését teszik lehetővé.¹ Mivel a statisztikai adatgyűjtés a monarchia utolsó három évtizedében többoldalúvá, egyre összetettebbé vált, így a századforduló utáni évekről már községenként is elérhetőek az adatok. A települések lélekszáma mellett az 1901 és 1910 közötti élve születések és halálazások számát, a természetes, valamint a tényleges szaporodás (helyenként fogyás) értékeit is publikálták.² Ezekből pedig utólagosan meghatározható a települések *vándorlási egyenlege*.

Az akkortájt igencsak korszerű kezdeményezés az első világháború, majd az 1920-ban bekövetkező területi változások és a körülményessé vált adatgyűjtés miatt átmenetileg abbamaradt. A statisztikai hivatal tehát nem közölt újabb hasonló népmozgalmi adatokat az 1910-es évekről. Az idővel konszolidálódó viszonyok ellenben már lehetővé tették az 1920-as évekre vonatkozó információk bekérését, melyeket 1932-ben publikáltak.³ Ebben viszont nem közölték éves bontásban a születési és a halálzási számokat, csak az összevont értékek olvashatóak. A kiadvány vonatkozó adatai bár ismertek voltak,⁴ mégis feledésbe merültek – olyannyira, hogy a hosszas közlési szünet (1933–1962) után, a Klinger András által 1969-ben összeállított hiánypótló kötet előszavában sem történt

* Az alap kutatás az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00623/12/2) támogatásával, míg a tanulmány jelen formában az NKFI K-125001 projekt keretében készült.

¹ *Beluszky Pál: Az ország lakói – Magyarország demográfiai képe a századfordulón.* In: Magyarország történeti földrajza I. Szerk. Beluszky Pál. Bp.–Pécs 2005. 153–314., 211–228.

² Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 46. kötet. A magyar szent korona országainak 1901–1910. évi népmozgalma községenként. Bp. 1913. 2–485. (A továbbiakban: MSK Ús 46.)

³ Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 83. kötet. Az 1930. évi népszámlálás I. Demográfiai adatok községek és külterületi lakott helyek szerint. Bp. 1932. 2–71. (A továbbiakban: MSK Ús 83.)

⁴ *Kovács Alajos: Belső vándorlások Magyarországon, különös tekintettel Heves vármegyére.* Statisztikai Szemle 11. (1933) 373–394., 382. Vö. *Kovács Alajos: A belső vándorlások nemzetközi statisztikája.* Statisztikai Szemle 13. (1935) 667–676.

rájuk utalás. Ezzel kapcsolatban mindössze annyi olvasható, hogy „fél évszázadnyi szünet után” csak 1960-tól állnak ismét rendelkezésre községenként születési és halálozási adatok.⁵ Klinger munkatársai (Acsádi György, Salamon Lajos és Varga Lajosné) éves bontásban gyűjtötték össze az 1901 és 1968 közötti időszak településeinek születési és halálozási számait.

Legfőképp erre, de más kiadványokra⁶ is támaszkodva építettem olyan adatbázist, amely az alföldi városok és falvak vándormozgalmát teszi tanulmányozhatóvá a mintegy 818 település közel 140 ezer adatán keresztül. Az előkészítő munkálatok során feltűnt, hogy a Klinger-féle kötetben gyakoriak az ismétlődő értékek az egymást követő éveknél. Példaként említem a Szatmár, Ugocsa és Bereg közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye Csengeri járásába tartozó 600 fős Császló község esetét. A kötetben az 1920–1922 közötti egymást követő három év „élve születéseinek” száma 27-27-27 fő, míg 1925–1927 között 24-24-24 fő volt. A halálozásoknál 1911-ben és 1912-ben 12-12 fő, végül pedig 1929-ben és 1930-ban 9-9 fő került rögzítésre. Az adatbázis vonatkozó 32 ezer adatának csaknem 6%-a (1891 előfordulás) ilyen és hasonló mintázatot mutat. A zavart csak tovább fokozza, hogy egyetlen említés sem olvasható a kötet módszertani kérdéseket tisztázó, bevezető fejezetében ezekről az esetekről. Mindössze annyi szerepel, hogy „az első világháború idejéről s az azt követő évekről hiányzó [...] alapadatok pótlására, újbóli begyűjtésére is sor került. Az adatok pótlása részben az eredeti anyakönyvekből, részben a megyei levéltárakban elhelyezett anyakönyvi másodpéldányokból történt”. Pár sorral lejjebb is csak annyi szerepel, hogy „további hiányok tapasztalhatók még az első világháború utáni területrendezések következtében. Az 1920 körüli években ugyanis a határterületeken több új község alakult, amelyeknek adatai nem állapíthatók meg”.⁷ Ez a nehezen értelmezhető „szükszavúság”, nem illik abba a képbe, amely egyébként a kötetet figyelmesen áttanulmányozóban megfogalmazódik: tudniillik egyértelmű, hogy a munkát nagy gonddal és alaposággal, szinte mindenre kiterjedő precizitással rendezték sajtó alá. A szóban forgó „feledékenység” okáról nem találgatnék. Nyilvánvaló azonban, hogy az adatok nem

⁵ A népmozgalom főbb adatai községenként 1901–1968. Összeáll. Klinger András. Bp. 1969. (A továbbiakban: NFAK) 3.

⁶ Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 42. kötet. A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása I. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Bp. 1912. (A továbbiakban: MSK Ús 42.); MSK Ús 46.; Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 48. kötet. A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása II. A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenként. Bp. 1913. (A továbbiakban: MSK Ús 48.); MSK Ús 83.; Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 99. kötet. Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben I. Törvényhatóságok és községek (városok) szerint. Bp. 1936. (A továbbiakban: MSK Ús 99.); Magyarország helység-névtára 1926. Bp. 1926. (A továbbiakban: MH 1926.)

⁷ NFAK 9.

minden esetben álltak éves bontásban rendelkezésre. Ilyenkor vélhetően azt az eljárást követték, hogy az egy-egy időszakra csak összevont formában elérhető adatokat elosztották a vonatkozó évek számával (legtöbbször kettővel-hárommal, olykor négyvel – mint Tiszadorogma és Tiszaoszlár esetében), így „becsülve meg” a hiányzó éves értékeket.

Végül szólnom kell még a vándorlási egyenleg térszerkezetének elemzéséhez használt térképről is. Nem állt rendelkezésre a korszakból olyan községhatáros ábrázolás korábban, amelyet a vizsgálat során alkalmazhattam volna. A helyzetet tovább nehezítette, hogy az 1920 és 1923 között, főleg a határ menti részeken végbement területi változások jelentősen átalakították a községek közigazgatási térszerkezetét. Kézenfekvő volt, ha ábrázolni akarom a migrációs folyamatokat térben és időben, akkor e változásokra is tekintettel kell lennem. A digitális alap-térkép elkészítésekor figyelemmel kísértem a területi módosulásokat 1913 és 1926 között, nemcsak a határ menti zónában, hanem az Alföld belső részein is, ahol számos település olvadt egybe vagy önállósult ez idő alatt. Ráadásul jó néhány esetben egy-egy falunak, városnak olyan külterületi részei is voltak, amelyekkel a település földrajzilag nem érintkezett. Ezek egy másik község, hajdani mezőváros közigazgatási területén képeztek zárványokat. A kaotikus viszonyok áttekintésében legnagyobb segítséget a Néprajzi Múzeumban fellelhető, 1925 őszen-telén keletkezett iratok, azaz a *közigazgatási tájékoztató lapok*, valamint a Zentai László és Kósa Pál által szerkesztett atlasz térképlapjai nyújtották.⁸ További nehézséget okozott az Alföld lehatárolása, különösen észak és nyugat felől, amelynek tudománytörténeti és módszertani részletezésétől itt eltekintenek.⁹

Említettem, hogy a téma vizsgálatához az adott korszakban szűkösek a forrásadottságok. Lényegében az összehasonlító elemzéshez a településeknek mindössze

⁸ Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, Dokumentációs Gyűjtemény, Statisztikai Gyűjtemény, Közigazgatási tájékoztató lapok 1925. (A továbbiakban: NM EAD); A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914. Szerk. Zentai László – Kósa Pál. 3. kiadás. Pécs 2005.; Magyarország helységnévtára. Tekintettel a közigazgatási, népességi és hitfelekezeti viszonyokra. Szerk. Dvorzszak János. Bp. 1882.; A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1888. Szerk. Jekelfalussy József. Bp. 1888. (A továbbiakban: MH 1888.); A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1892. Szerk. Jekelfalussy József. Bp. 1892. (A továbbiakban: MH 1892.); A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1898. Szerk. Jekelfalussy József. Bp. 1898. (A továbbiakban: MH 1898.); A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1900. Szerk. Jekelfalussy József. Bp. 1900. (A továbbiakban: MH 1900.); A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1902. Bp. 1902. (A továbbiakban: MH 1902.); A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1907. Bp. 1907. (A továbbiakban: MH 1907.); A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1913. Bp. 1913. (A továbbiakban: MH 1913.); MH 1926.; Magyarország közigazgatási és közlekedési térképe 1926. In: MH 1926. melléklete, I–XVI-II. térképlapok.

⁹ Erről részletesebben és a digitális térképről bővebben lásd *Szilágyi Zsolt*: Alföldi vonzáskörzetek és piacközpontok 1925-ben I. Módszertani megközelítések, vizsgálati keretek. Agrártörténeti Szemle 55. (2014) 1–4. sz. 107–156.

a lélekszáma, a születési és a halálozási adatai állnak rendelkezésre. Az utóbbi kettőből kiszámíthatók a természetes, a lélekszámból pedig a tényleges szaporodás vagy fogyás értékei. A tényleges és a természetes szaporodás (fogyás) különbsége ugyanakkor megadja a vándorlási különbözetet, amelyből a vándorlási egyenleg is kikalkulálható.¹⁰ Ennek ellenére a migráció számszerűsítése csak hozzávetőlegesen végezhető el.¹¹

A vándorlási egyenleg ugyan rögzíti az elvándorlások és az odavándorlások különbségét, az egyes települések népességvonzó vagy -taszító hatását, de arra már nem alkalmas, hogy képet alkossunk a népesség mozgásának pontos méreteiről és konkrét földrajzi irányairól. Ezenfelül az is nehézség, hogy a mutató a belső és a külső migráció hatásait egyaránt magába foglalja. Így nem mondható meg például egy népességkibocsátó településről, hogy az elköltözők ideiglenesen vagy véglegesen, külföldre vagy belföldre távoztak-e, és hogy ez pontosan mikor történt. Amennyiben ezt a szűknek tűnő mozgásteret elfogadjuk, felvázolhatóak a vándormozgalom előbb országos, majd alföldi jellemző vonásai a 20. század első harmadában.

Általános migrációs folyamatok a korszakban

A századelőn a belső migrációs folyamatok mellett a kivándorlás játszotta a meghatározó szerepet. Magyarország területéről az 1899 és 1913 közötti időszakban közel 1,4 millió kivándorlót regisztráltak hivatalosan. Amennyiben ehhez hozzáadjuk az országot „illegálisan” elhagyók becsült számát is, csaknem 2,2 millió főt kapunk (figyelmetlenül kívül hagyva a horvát–szlavónországi folyamatokat).¹² Ez a probléma elsősorban a peremzónákat, Turóc–Árva–Liptó–Szepes–Sáros–Zemplén–Ung vármegyék összefüggő területét, valamint a tenger melléki és a dél-erdélyi részeket érintette közvetlenül. A kivándorlások ellenben alig, vagy egyáltalán nem voltak érzékelhetőek az Alföld központi (és nem perem-) területein, a dunamelléki és a dél-dunántúli részekben. Jóllehet 1905 után már nem ennyire egyértelmű a helyzet, például minden ezer Békés és Csanád megyeire jutott átlagosan évi 30-40, országot elhagyó lakos. Ebben

¹⁰ $V = [(L_2 - L_1) - (f - m)] \times 100 / L_1$, ahol az L_1 az adott település korábbi lélekszáma, az L_2 a település későbbi lélekszáma (a későbbi és a korábbi lélekszám különbsége megadja a tényleges szaporulat értéket); továbbá az f az adott településen a vizsgált időszak alatt történt élve születések száma, míg az m az ez idő alatt történt halálozások száma (a kettő különbsége a természetes szaporodás vagy fogyás értékét adja). A tényleges és a természetes szaporodás különbsége a vándorlási különbözetet adja abszolút számban, amelyet 100-zal megszorozva, majd elosztva a település korábbi lélekszámával, megkapjuk a vándorlási egyenleg százalékban kifejezett értékét az adott időszak alatt.

¹¹ *Beluszky P.*: Az ország lakói i. m. 211.

¹² Uo. 230–231.

jelentős szerepet játszott a folyószabályozási, árvíz-mentesítési munkák lezárulása, a nyomában felszökő magas munkanélküliség, a lokális szociális konfliktusok, feszültségek felerősödése.

Az első világháború látványosan lefékezte a migrációs folyamatokat.¹³ A hadiállapot miatt a katonakorú férfiak kivándorlása lényegében „megszűnt”. A háborút követő területi rendezések és a kialakuló új gazdasági viszonyok azonban ismét megélénkítették a kivándorlást, igaz, méretében jócskán elmaradt a századforduló körüli viszonyoktól. Ennek ellenére az ország vándorlási vesztesége az 1920-as években bőven meghaladta a 70 ezer főt.¹⁴ Ezekben az esetekben többnyire nők és kiskorúak hagyták el az országot, következésképp a háttérben leginkább a családegyesítés szándéka sejthető. Emellett, már az évtized első felében jelentős volt a zsidó lakosság kivándorlása is, amelyet főleg az 1919-es események, majd a felsőoktatásban visszaszorításukra tett kísérlet gerjesztett.¹⁵

A belső vándormozgalom méreteiről átfogó képet nyújt az 1. táblázat, amelyből kitűnik, hogy az elvándorlók aránya (a Horvát–Szlavónországból és a külföldről érkezők figyelembevétele nélkül) 24-ről 30%-ra emelkedett a háború előtti évtizedekben. A békeszerződés utáni országgrészen ugyanez az érték 35-ről 39%-ra nőtt a húszas években. Bár a háború előtti és utáni adatok összehasonlítása – mivel nem azonos két területről van szó – nem lehetséges, mégis segítségükkel két fontos folyamat körvonalazható. Egyfelől nagyobb mértékben nőtt a megyék közötti, mint a megyén belüli elvándorlás aránya.¹⁶ Ez egyúttal azt is jelenti, hogy egyre többen vállalták a messzebbre költözés megpróbáltatásait, mint korábban. Másfelől, 1910-ben az elvándorlóknak még mindig 54%-a csak megyén belül költözött, ami legtöbbször a szomszédos település valamelyikét jelentette. Ezeknek a költözőknek a nagyobbik fele (56%-a) nő volt, tekintve, hogy többnyire a feleség költözött választott jövedőbelijé településére.¹⁷

¹³ Tomka Béla: Európa társadalomtörténete a 20. században. Bp. 2009. 71.

¹⁴ Kovács A.: Belső vándorlások i. m. 377.

¹⁵ Gyáni Gábor: Magyarország társadalomtörténete a Horthy-korban. In: Gyáni Gábor – Kövér György: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. 2. jav. kiadás. Bp. 2003. 187–389. 205.

¹⁶ Amíg az 1880-as években a megyét váltók száma 25, az 1890-es években 38%-kal gyarapodott, addig az említett két évtizedben a megyén belül költözők csupán 10, illetve 18%-kal nőtt. A 20. század első évtizedében mindkét migráció növekedése látványosan visszaesett. A háború utáni évtizedben gyakorlatilag ez az érték mindkét esetben azonos, 19-20% körül alakult.

¹⁷ Kovács A.: Belső vándorlások i. m. 378.

1. táblázat Magyarország népességének megoszlása születési helyek szerint, 1880–1930

Év	Helybeli	Ugyanazon megyebeli	Más megyebeli	Horvát- országi	Külföldi	Ismeretlen	Összes népesség
szám szerint							
1880	10 231 607	2 204 368	1 110 037	15 119	173 562	14 910	13 749 603
1890	11 120 480	2 427 359	1 390 328	20 589	191 588	12 644	15 162 988
1900*	11 786 403	2 853 719	1 917 121	34 137	236 360	10 515	16 838 255
1910	12 514 430	3 096 142	2 342 597	44 604	257 709	9 051	18 264 533
1920	5 036 965	1 367 220	1 447 155	23 231	105 572	...	7 980 143
1930	5 203 946	1 630 562	1 741 677	22 371	89 763	...	8 688 319
százalékban							
1880	74,41	16,03	8,07	0,11	1,26	0,11	100,00
1890	73,34	16,01	9,17	0,14	1,26	0,08	100,00
1900*	70,00	16,95	11,39	0,20	1,40	0,06	100,00
1910	68,52	16,95	12,83	0,24	1,41	0,05	100,00
1920	63,12	17,13	18,13	0,29	1,32	...	100,00
1930	59,90	18,77	20,05	0,26	1,03	...	100,00
növekedés vagy csökkenés százalékos aránya							
1880–1890	8,69	10,12	25,25	36,18	10,39	-15,20	10,28
1890–1900	5,99	17,56	37,89	65,80	23,37	-16,84	11,05
1900–1910	6,18	8,49	22,19	30,66	9,03	-13,92	8,47
1910–1920
1920–1930	3,32	19,26	20,35	-3,70	-14,97	...	8,87

Forrás: Kovács A.: Belső vándorlások i. m. 375., saját számítás

Megjegyzés: 1880–1910 között a történelmi Magyarország területe Fiumével együtt, Horvát-Szlavónország nélkül; 1920–1930 között a trianoni országterület.

* 1900 előtt a polgári népesség (1880–1890), 1900-ban és azt követően az összes népesség.

A belső vándorlás célterületeit 1910-ben elsősorban a Duna mentén sorakozó Moson, Győr, Komárom, Esztergom és Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegyék alkották, amelyek ugyanakkor jelentős népességkibocsátó területeknek is minősültek, jól mutatva a migrációs folyamat összetettségét.¹⁸ Az említett, élénk vándormozgalommal jellemezhető zóna mellett más, főleg iparosodott régiók – mint Borsod vagy Hunyad megyék – jelentős népességet vonzottak. Egyértelmű tehát, hogy ma már nem tartható az a leegyszerűsítő nézet, miszerint a belső vándorlások a peremterületek felől a központi fekvésű vidékekre irányultak. Tény, hogy

¹⁸ Beluszky P.: Az ország lakói i. m. 218.

ebben az időben *a marginális területek népessége csak kis mértékben vett részt a belső vándormozgalom alakításában*. Miközben a Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegyét, lényegében a Duna–Tisza közét körbeölelő (vármegyei) gyűrűből másfélszer-kétszer nagyobb volt az elvándorlók aránya, mint az említett marginális terület-ről. Ráadásul ennek a tömegnek a nagy része, kétség kívül a főváros felé irányult.¹⁹

Ezt a képet erősíti a témában legutóbb megjelent írásában Dányi Dezső is, aki többek között arra a következtetésre jutott, hogy az interregionális vándorlást az „alföldi régiók kölcsönös vándormozgalma”²⁰ jellemezte a századfordulón. Ez alatt azt értette, hogy az alföldi területek egymás közötti lakosságcsereje lényegesen nagyobb méretű volt, mint ahogyan azt korábban gondolták. Eszerint a táj migrációs folyamatait leginkább a belső régiók közötti vándorlás határozta meg. Jellemző például, hogy a 19. század végén a tiszántúli, nem helyben született lakosság körében nagyobb volt a Duna–Tisza közéről származók aránya, mint a más vidékekről odavándorlóké.

2. táblázat A nem helyben születettek aránya a trianoni Alföld városi rangú településein, 1910

Település neve	Jogállás	Népesség (1910)	Helyben született lakosság (%)	Bevándorló lakosság (%)
1 Újpest	rtv.	55 197	27,4	72,6
2 Sátoraljaújhely	rtv.	19 940	45,1	54,9
3 Vác	rtv.	18 952	50,1	49,9
4 Debrecen	thj.	92 729	51,5	48,5
5 Baja	thj.	21 032	54,0	46,0
6 Szolnok	rtv.	28 778	62,2	37,8
7 Nyíregyháza	rtv.	38 198	65,1	34,9
8 Kiskunhalas	rtv.	24 381	67,5	32,5
9 Szeged	thj.	118 328	69,2	30,8
10 Gyula	rtv.	24 284	71,8	28,2
11 Karcag	rtv.	22 996	76,1	23,9
12 Kecskemét	thj.	66 834	76,4	23,6
13 Kisújszállás	rtv.	13 538	79,5	20,5
14 Cegléd	rtv.	33 942	79,9	20,1
15 Nagykőrös	rtv.	28 575	80,5	19,5
16 Mezőtúr	rtv.	25 835	81,4	18,6
17 Hajduszoboszló	rtv.	16 093	82,3	17,7
18 Makó	rtv.	34 918	83,2	16,8
19 Jászberény	rtv.	29 675	84,1	15,9

¹⁹ Uo. 215. 45. ábra.

²⁰ Dányi Dezső: Regionális vándorlás, urbanizáció a XIX. század végén. In: Migráció. Tanulmánygyűjtemény 1. Szerk. Illés Sándor – Tóth Pál Péter. Bp. 1998. 87–114., 90.

Település neve	Jogállás	Népesség (1910)	Helyben született lakosság (%)	Bevándorló lakosság (%)
20 Szentés	rtv.	31 593	86,4	13,6
21 Kiskunfélegyháza	rtv.	34 924	86,7	13,3
22 Hajdunánás	rtv.	16 781	87,3	12,7
23 Túrkeve	rtv.	13 097	87,9	12,1
24 Hódmezővásárhely	thj.	62 445	88,2	11,8
25 Hajduböszörmény	rtv.	28 159	91,1	8,9

Forrás: MSK Ús 42.; *Dányi D.*: Regionális vándorlás i. m., saját számítás

Megjegyzés: rtv.= rendezett tanácsú város, thj.= törvényhatósági jogú város. A Dányi Dezső által közölt 1910. évi népességszám több város esetében is jelentős eltérést mutat a hivatalos statisztikai adatokhoz képest. Ezért a százalékos értékek megállapításához az utóbbi értékeket vettem figyelembe.

A kivándorlás és a belső migráció után a harmadik meghatározó folyamat, különösen 1918 után, a bevándorlás volt. Az első világháborút követően 1924-ig, a becslések alapján, több mint 420 ezren költöztek Magyarországra. A menekültek zöme Erdélyből, harmada a Felvidékről, míg a többiek főleg az elcsatolt Dél-Alföldről érkeztek.²¹

Összességében a vándorlások háttérében a vonzó (pull) és a taszító (push) tényezők hatására,²² a megélhetési nehézségek, az érvényesülés, az önmegvalósítás és a jobb életkörülmények megteremtésének vágya mellett a politikai okok is feltehetőek, mint motivációk.

Az Alföld népességnövekedése és a lakosság térbeli eloszlása

Az adatfelvételi eljárás, amellyel az adatbázis kiépült, lehetővé teszi, hogy ugyanazon a területen, a trianoni Alföldön végezzük el a népmozgalom összehasonlító elemzését 1900 és 1930 között. Ezek alapján megállapítható, hogy az Alföld lélekszáma a 20. század első harmadában 3,7 milliőről csaknem 5 millióra gyarapodott (3. táblázat). Területén az első világháború utáni években összesen 76 funkcionális értelemben vett város²³ és 742 falu működött.²⁴ Várossűrűsége jóval kedvezőbbnek mondható más tájakhoz képest, hiszen amíg itt minden 100 falura

²¹ *Gyáni G.*: Magyarország társadalomtörténete i. m. 206.

²² *Tömka B.*: Európa társadalomtörténete i. m. 77–81.

²³ *Beluszky Pál – Győri Róbert*: Magyar városhálózat a 20. század elején. Bp.–Pécs 2005. 140–141., 214–228. (A trianoni országterületre való átszámítás saját munka.)

²⁴ MH 1926.

9 város jutott, addig a többi vidéken ez csak 3 volt.²⁵ Magyarország lakosságának 27–29%-a minősült 1910-ben városlakónak,²⁶ szemben az Alfölddel, ahol minden második ember valamely város közigazgatási területén élt. Fontos hangsúlyozni, hogy „közigazgatási területén”, mivel ebben a bel- és a külterületi népesség együtt szerepel. Tekintve, hogy a vizsgált időszakban a 2–2,5 millió alföldi „városlakó” nagyjából negyede-harmada tanyákon élt, a hétköznapok során ezért jóval kevesebben érezhették magukat valóban városinak.²⁷

3. táblázat Az alföldi települések lélekszáma, 1900–1930

Települések	A	1900	1910	1920	1930
Városok		szám szerint			
I. Főváros	1	732 322	880 371	928 996	1 006 184
II. Regionális központok	2	177 997	211 057	222 295	252 346
III. Megyeközpontok	7	213 519	241 665	258 797	290 520
IV. Középvárosok	17	459 532	501 492	518 076	537 836
V. Kisvárosok	34	351 597	382 915	402 714	425 956
VI. Jfr. települések*	15	123 322	134 128	141 593	152 024
<i>Városok összesen</i>	76	2 058 289	2 351 628	2 472 471	2 664 866
Falvak		1 676 846	1 906 608	2 045 998	2 324 793
n=		(710)	(720)	(742)	(736)
Mindösszesen		3 735 135	4 258 236	4 518 469	4 989 659
N=		786	796	818	812
Városok		százalékban			
I. Főváros		19,61	20,67	20,56	20,17
II. Regionális központok		4,77	4,96	4,92	5,06
III. Megyeközpontok		5,72	5,68	5,73	5,82
IV. Középvárosok		12,30	11,78	11,47	10,78
V. Kisvárosok		9,41	8,99	8,91	8,54
VI. Jfr. települések*		3,30	3,15	3,13	3,05
<i>Városok összesen</i>		55,11	55,23	54,72	53,41
Falvak		44,89	44,77	45,28	46,59
Mindösszesen		100,00	100,00	100,00	100,00

Forrás: MSK Ús 42. és MSK Ús 83.; MH 1926.; saját számítás

Megjegyzés: A) városok száma; *) járási funkciókkal is rendelkező települések. A funkcionális értelemben vett városok hierarchiáját lásd *Beluszky P. – Győri R.*: Magyar városhálózat i. m. 140–141., 214–228.

²⁵ Az ország településállománya 1926-ban összesen 3474 volt. Ebből 818 település az Alföldön fekvő, amelyből 76 volt város. A nem alföldi részekben a fennmaradó 2656 településből 81 volt város. A száz falura jutó városok száma, alföldi és nem alföldi területek bontásában: 9,3 és 3,0 volt. *Hajdú Zoltán*: Magyarország közigazgatási földrajza. 2. jav. kiadás. Bp.–Pécs 2005. 150.

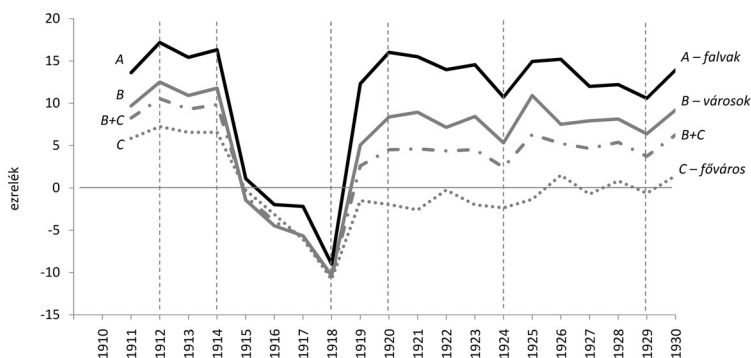
²⁶ *Beluszky P. – Győri R.*: Magyar városhálózat i. m. 114.

²⁷ A két világháború közötti „klasszikus tanyaelv” felbomlásának kérdéséhez lásd *Szilágyi Zsolt*: Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látószögek metszetében. Kecskemét 2012. 64–74.

Annak ellenére, hogy a 20. század első harmadában változatlanul minden második alföldi lakos városban élt, kimutatható 1910 és 1930 között, hogy arányuk 55-ről 53%-ra zsugorodott. Ennek hátterében viszont nem a városlakók számának csökkenése állt, hanem az, hogy a vidéki lakosság természetes szaporodása a húszas években – szemben a várossal – kétszer-háromszor magasabb volt,²⁸ ami az elvándorlás ellenére is nagyobb növekedést eredményezett a falvakban (1. ábra). Tehát az említett városi lakosság aránycsökkenése egyértelműen a falusi népesség kedvezőbb fertilitási értékeivel hozható összefüggésbe, nem pedig a városiak vándorlási gyakorlatának megváltozásával.

Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a városlakók arányában bekövetkező változás nem minden városhierarchiai szinten mutatható ki. A főváros, a két regionális központ (Debrecen, Szeged), és a hét megyeközpont szintű város (Baja, Békéscsaba, Gyula, Kecskemét, Nyíregyháza, Sátoraljaújhely, Szolnok) lélekszámának aránya nagyobb lett az „alföldlakók” körében, miközben a városhierarchia alsó szintjein ez az érték egyértelműen csökkent (3. táblázat). Következésképpen a hierarchia felső három szintjén a népesség növekedésének üteme gyorsabb, volumene nagyobb volt (425 ezer fő), mint az alsó három szinten együtvéve (181 ezer fő). A magasabb rangú városok nagyobb „vonzerővel” bírtak,²⁹ sokrétű szolgáltatást nyújtottak, több lehetőséget kínáltak azok számára, akik alföldi viszonylatban „nagyvárosi” életformára vágytak.

1. ábra Természetes szaporodás vagy fogyás alakulása az alföldi városokban és falvakban, 1911–1930 (%o-ben)

Forrás: NFAK, saját számítás és szerkesztés

²⁸ A háború előtt ez a különbség csak egyharmados volt, igaz akkor is a falvak javára.

²⁹ Az alföldi városok 1870 és 1930 közötti lélekszámváltozásához lásd MSK Ús 42. és 83. Vö. Szilágyi Zs.: Alföldi vonzáskörzetek i. m. 154–156.

Az alföldi városlakók száma a vizsgált időszakban 606 ezer fővel, mintegy 29%-kal gyarapodott, ami a falvakhoz képest inkább mérsékeltnek mondható, mivel a vidéki lakosság ez idő alatt 648 ezer fővel, közel 39%-kal nőtt. Ennek hátterében leginkább két, egymástól eltérő folyamat húzódott meg. Egyfelől, amíg a falvakban a természetes szaporulat összege a 20. század első három évtizedében együttesen meghaladta a 688 ezer főt, addig ugyanez az érték a városokban már csak feleakkora, mintegy 389 ezer fő volt. Budapest természetes szaporodása a tízes évek első felében még 6-7% körül mozgott átlagosan, később azonban, néhány kivételes évtől (1926, 1928 és 1930) eltekintve, a természetes fogyás állapota mindvégig fennállt. Ez, a többi városra csak 1915 és 1918 között volt érvényes. Másfelől megfigyelhető, a fővárost nem számítva, hogy a vidéki városokhoz képest a falvak természetes szaporulata kétszer magasabb, átlagosan 13-14% körül alakult (1. ábra). Mindez alapvetően befolyásolta a táj belső vándormozgalmát, amire később részletesen visszatérek.

Az Alföld négyzetkilométerenkénti átlagos népsűrűsége, az összehasonlítható adatok figyelembevételével, csaknem harmadával, 88 főről 116 főre emelkedett 1900 és 1930 között. A századfordulón öt olyan nagyobb terület körvonalazódott, ahol az átlagos népsűrűség meghaladta a 90 főt. Ilyen volt a főváros és agglomerációja, a Cegléd–Jászberény–Szolnok háromszög, a Csongrád–Szeged–Makó–Gyula–Szarvas gyűrű, Nyíregyháza szomszédsága, a Szamos-menti és a Tisza-menti falvak többsége Csenger–Záhony vonalában.³⁰ Három évtizeddel később ugyanezek a területek maradtak a legnagyobb népességkoncentrációjú zónák, azzal a különbséggel, hogy egyre kiterjedtebb részeket öleltek fel, miközben „nyúlványaik” elkezdtek egymással összekapcsolódni. Ennélfogva újabb, magas népsűrűségű területek kezdtek körvonalazódni, úgymint Debrecen és déli környezete (a megyeközponttá lett Berettyóújfalú), vagy az északi hegységelőtér Alföld-peremi része. Mindezek mellett megfigyelhető, hogy Budapest és kiterjedt agglomerációja, a regionális központok és környezetük kiemelt migrációs célpontok voltak, illetve maradtak. Népeségnyereségük jelentős része a bevándorlásból származott. Ugyanakkor az északkelet-alföldi népességkoncentráció oka nem a bevándorlás, hanem a magas (többnyire 20% feletti) természetes szaporodás volt.³¹ Ennek eredményeként – figyelembe véve az aprófalvas településállományt, a kedvezőtlen birtokszerkezetet, és a többnyire gyenge termőképességű földeket – a terület az Alföld egyik legnagyobb népességkibocsátó régiója lett a korszakban.

³⁰ Az alföldi települések 1900 és 1930 közötti népsűrűségének megállapításához szükséges adatokat lásd MSK Ús 42., MSK Ús 46., MSK Ús 83. (Saját számítás alapján.) Az 1900. és az 1910. évi állapotok vizualizációját lásd *Szilágyi Zsolt: A fejlettség területi különbségei az Alföldön a 20. század elején.* In: Föld, parasztság, agrárium. Tanulmányok a XX. századi földkérdésről a Kárpát-medencében. Szerk. Varga Zsuzsanna – Pallai László. Hajdúnánás 2015. 37–112.

³¹ Az alföldi települések természetes szaporodásának (helyenként fogyásának) 1911–1920 és 1921–1930 közötti időszakra vonatkozó forrásait lásd NFAK és MSK Ús 83. (Saját számítás alapján.)

Az alföldi lakosság térbeli elrendeződésével kapcsolatban a súlypontelemzés³² eredményei rámutatnak arra, hogy a népesség képzeletbeli középpontja 1900 és 1920 között nyugat-északnyugati, később viszont inkább észak-északnyugati irányba mozdult el. A súlypont ez idő alatt 6,8 kilométerrel tolódott nyugatabbra.³³ Az elmozdulás mértéke a századelőn nagyobb volt, mint a tízes és a húszas években együttvéve, jelezve ezzel a háttérben meghúzódó folyamatok összetettségét. A történetek megértéséhez fontos különbséget tenni a városok és a falvak szintje között.

A századelőn egyértelmű, hogy a főváros rohamos léptekkel (bár lassuló ütemben) zajló népességnövekedése az, ami az alföldi súlypontot nyugatabbra húzta.³⁴ Ezzel szemben a „városúlypont”, Budapestet nem számítva, már a századelőn sem annyira nyugatra, mint inkább északi irányba tolódott,³⁵ amelyben Hatvan, Heves, Szolnok és Jászberény átlag feletti népességnövekedése játszott a főszerepet.³⁶ Pusztán e négy városban zajló gyarapodás önmagában 7%-át adta a teljes városi lélekszám-növekedésnek a 20. század elején.³⁷ A következő, 1910-es évtizedben a háború alatt visszaeső születésszám és a madárinfluenza³⁸ együttes következményeként mind a városi, mind a

³² Az Alföld településeinek népességsúlypontját az $x = \frac{\sum_{i=1}^n f_i x_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$, $y = \frac{\sum_{i=1}^n f_i y_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$ összefüggések alapján számítottam ki egy külön erre a célra épített, 15 ezer adatból álló adatbázis felhasználásával. Ahol x és y adott település földrajzi koordinátái tizedes fokban megadva, míg az f_i tömeg, ebben az esetben az adott település adott évi lakosság száma. A súlypontszámítások módszertanához lásd *Bene Lajos – Tekse Kálmán: Vizsgálatok a népesség területi eloszlásának alakulásáról Magyarországon 1900–1960.* Bp. 1966. 11–21., továbbá *Nemes Nagy József: Térbeli középértékek, súlypont.* In: *Regionális elemzési módszerek.* Szerk. Nemes Nagy József. Bp. 2005. 72–74.

³³ A népességsúlypont eltolódása 1900–1930 között az Alföldön a következők szerint alakult a városi és a falusi lakosság bontásában. A) *Városok (Budapesttel együtt)* népességsúlyponti koordinátái: 1900-ban 47,2066° (é. sz.), 20,0352° (k. h.); 1910-ben 47,2228°, 20,0077°; 1920-ban 47,2307°, 20,0131°; 1930-ban 47,2349°, 20,0122°; teljes elmozdulás (légvonalban): északnyugati irányba 3,59 km. B) *Városok (Budapest nélkül)* népességsúlyponti koordinátái: 1900-ban 47,0485°, 20,5156°; 1910-ben 47,0610°, 20,5116°; 1920-ban 47,0729°, 20,5232°; 1930-ban 47,0783°, 20,5257°; teljes elmozdulás: észak-északkeleti irányba 3,41 km. C) *Falvak* népességsúlyponti koordinátái: 1900-ban 47,3011°, 20,6149°; 1910-ben 47,3048°, 20,5355°; 1920-ban 47,3074°, 20,4819°; 1930-ban 47,3223°, 20,4453°; teljes elmozdulás: nyugati irányba 13,01 km. D) *Összes alföldi település (városok és falvak együtt)* népességsúlyponti koordinátái: 1900-ban 47,2490°, 20,2955°; 1910-ben 47,2595°, 20,2440°; 1920-ban 47,2654°, 20,2253°; 1930-ban 47,2756°, 20,2140°; teljes elmozdulás: nyugati irányba 6,83 km. (A lélekszám forrásai: MSK Ús 42. és 83.; a földrajzi koordináták forrásai: Google Maps, online – <https://www.google.hu/maps/>). Saját számítás alapján.

³⁴ Lásd 33. jegyz. (A).

³⁵ Lásd 33. jegyz. (B). Vö. 1900–1910 és 1910–1920.

³⁶ Hatvan lélekszáma 1900-ban 9707 fő, 1910-ben 12 097 fő, így a növekedés 2390 fő (24,6%) volt. Heves lélekszáma 1900-ban 7989 fő, 1910-ben 9128 fő, így a növekedés 1139 fő (14,3%) volt. Szolnok lélekszáma 1900-ban 25 379 fő, 1910-ben 28 778 fő, így a növekedés 3399 fő (13,4%) volt. Jászberény lélekszáma 1900-ban 26 791 fő, 1910-ben 29 675 fő, így a növekedés 2884 fő (10,8%) volt. Az alföldi városok (Budapest nélküli) népességnövekedése átlagosan 9,9% volt 1900 és 1910 között. MSK Ús 42. (Saját számítás alapján.)

³⁷ Budapestet továbbra sem számítva, az alföldi városok lakosság száma 1900-ban 1 325 967 fő, 1910-ben 1 471 257 fő, a különbözet pedig 145 290 fő volt. A szóban forgó négy város lélekszám-növekedése ez idő alatt 9812 fő volt, amely a teljes városi növekménynek 6,8%-át adta. MSK Ús 42., saját számítás.

³⁸ *Tim Appenzeller: Madárinfluenza.* National Geographic 3. (2005) 10. sz. 46–75., 52–75.

vidéki lélekszám a korábbi érték alig felével, csupán 72 ezer, illetve 98 ezer fővel emelkedett. Ez jelentősen megváltozott a harmadik vizsgált évtizedben. Annak ellenére, hogy visszatért a növekedés a háború előtti értéktartományba, a városok nem érték el azt a szintet, mint ami a falvakra ekkor jellemző volt.³⁹ Tulajdonképpen az első világháború utáni évtizedben *gyorsabb ütemben emelkedett a falvak lélekszáma az Alföldön, mint a városoké*. Budapesten a húszas években többen haltak meg, mint ahányan születtek (1. ábra, C vö. B), ami szintén hatással volt arra, hogy a városok súlypontja mindinkább az ellenkező irányba, észak-északkelet felé mozduljon el.⁴⁰ Ebben persze az is szerepet játszott, hogy a vidéki városok természetes szaporulata a húszas években átlagosan 8‰-re emelkedett; jó néhány olyan közép- és észak-tiszántúli várossal az élen, ahol ennek az értéknek a kétszerese-háromszorosa volt a jellemző. Ezenfelül a súlypont kelet felé történő elmozdulására döntő hatással volt egyfelől az 1919 után Erdélyből érkező menekült lakosság határ menti vagy határ közeli városokban történő ideiglenes megtelepedése, másfelől az, hogy a határon belül maradt, vonzásközpontjukat vesztő „hinterlandi lakosság” tömegesen a közeli városokba áramlott.

Végül, a falvak súlyponteltolódását az előbbi folyamatok összetettsége mellett leginkább az befolyásolta, hogy tovább nőtt az északi hegységelőtér Alföld-peremi részén a népsűrűség, így 1920 után a „falusúlypont” mozgása élesebb fordulót „vett” észak felé.⁴¹ E mögött egyértelműen az húzódott meg, hogy erről a vidékről az elvándorlás a kedvezőbb helyi és helyzeti energiák okán mérsékeltebb, míg a természetes szaporulat az évtized alatt végig folyamatosan növekvő volt, illetve folyamatosan magasan maradt.⁴²

Vidékről nem csak városba...

Az egymással összehasonlítható (779), összesített adatok alapján *az Alföld településátlományának háromnegyede népességvesztő terület volt*, és csak 110 akadt olyan, ahová többen vándoroltak be, mint amennyien azt elhagyták (lásd a Melléklet B oszlopát).

³⁹ Az alföldi városok és falvak lakosságának növekedési üteme a következők szerint alakult. Budapest: 20,2% (1900–10), 5,5% (1910–20), 8,3% (1920–30). Városok Budapest nélkül: 11,8% (1900–10), 5,3% (1910–20), 9,4% (1920–30). Falvak: 8,8% (1900–10), 2,8% (1910–20), 10,5% (1920–30). Az adatok forrása: MSK Ús 42. és 83. (Saját számítás alapján.)

⁴⁰ Lásd 33. jegyz. (A és B).

⁴¹ Lásd 33. jegyz. (C).

⁴² A hegységelőtér észak-alföldi falvainak 1911 és 1930 közötti természetes szaporodása éves bontásban a következők szerint alakult: 1911-ben 10,3‰; 1912-ben 14,4‰; 1913-ban 14,1‰; 1914-ben 15,3‰; 1915-ben 1,0‰; 1916-ban -2,1‰; 1917-ben -2,4‰; 1918-ban -8,8‰; 1919-ben 12,6‰; 1920-ban 14,3‰; 1921-ben 15,1‰; 1922-ben 12,6‰; 1923-ban 13,1‰; 1924-ben 8,2‰; 1925-ben 13,7‰; 1926-ban 13,8‰; 1927-ben 12,9‰; 1928-ban 10,5‰; 1929-ben 9,6‰; 1930-ban 13,9‰. A számításba bevont települések azonosítója ID 611–625, 663–727, 729–758, feloldásukat lásd *Szilágyi Zs.*: Alföldi vonzáskörzetek i. m. 124–152. A születések és a halálozások számát lásd NFAK. A természetes szaporulat saját számítás.

Ebből a 110 településből is mindössze 29 volt város. Ennek ellenére *a kimutatható összes népességnyereség 65%-át fogadták a városok*, élükön Budapesttel (4. táblázat). Az adatok azonban több esetben is megtevesztötek. Először is a határ menti települések közül Szeged esetében különösen jól látszik, hogy az első világháború után elcsatolt, korábban kiterjedt vonzaskörzetéből származó bevándorlások száma jelentősen csökkent. A város új geopolitikai helyzete kedvezőtlen hatással volt a helyi gazdaságra, így közvetve a bevándorlásra is. Ezt a helyzetet igyekeztek 1921-től például azzal ellensúlyozni, hogy idehelyezték az egyetemet Kolozsvárról. Másodsor, az is jól látszik, hogy Baja rendkívüli népességnyeresége a húszas években szokatlanul magas értéket mutat. Ennek magyarázata abban áll, hogy a szomszédos Bajaszentistván községet közigazgatásilag a városhoz kapcsolták, több mint 3300 fős lakosságával együtt.⁴³ Ennek ellenére tény, hogy jelentős volt a tisztviselők betelepülése, a munkáscsaládok visszaköltözése és az új iskolák működése is számottevő bevándorlást eredményezett, amelyet az 1930. évi népszámlálási kiadványban is fontosnak tartottak külön megjegyezni.⁴⁴

4. táblázat Az 1901 és 1930 közötti időszakban népességnyereséggel rendelkező alföldi városok csoportja hierarchiai szintenként elkülönítve (%-ban)

Város	1901–1910	1911–1920	1921–1930	1901–1930	Népességnyereség szám szerint (fő)
<i>I. Főváros</i>					
Budapest	11,2	5,3	8,9	29,0	212 336
<i>II. Regionális központ</i>					
Debrecen	13,7	7,5	6,7	32,2	24 160
Szeged	3,0	-3,6	7,1	7,0	7 253
<i>III. Megyei központ</i>					
Baja	2,0	-0,2	66,3	64,8	13 202
Szolnok	2,4	10,5	10,0	27,0	6 853
Nyíregyháza	5,1	9,5	7,6	26,0	8 612
Gyula	7,2	9,8	5,2	23,6	5 287
Kecskemét	2,8	4,1	-2,4	4,6	2 633
Békéscsaba	0,7	-1,5	1,2	0,4	137
<i>IV. Középváros</i>					
Kisvárd	9,9	10,3	13,0	40,4	3 335
Újpest	16,8	-0,4	14,1	35,3	14 764
Kiskunhalas	11,1	2,5	1,8	16,7	3 312
Vác	7,1	3,7	2,7	14,4	2 419
Cegléd	2,2	5,5	-4,9	2,4	728
Orosháza	-4,8	6,9	-1,2	1,0	220

⁴³ NM EAD Közigazgatási tájékoztató lapok, Nr. St-159.

⁴⁴ MSK Ús 83. 41.

Város	1901–1910	1911–1920	1921–1930	1901–1930	Népességyereség szám szerint (fő)
<i>V. Kisváros</i>					
Nyírbátor	16,1	8,7	-0,1	27,3	1 625
Mátészalka	-5,8	2,3	22,6	24,0	1 295
Szikszó	13,2	2,2	0,5	16,3	648
Berettyóújfalu	-1,6	2,1	8,7	11,0	847
Bácsalmás	9,0	-6,1	3,6	5,8	539
Nagykálló	1,7	1,1	2,3	5,5	401
Hatvan	3,5	2,8	-1,3	5,2	501
Nagykátá	8,0	1,9	-5,2	3,4	256
Kiskőrös	10,4	-1,9	-5,0	1,4	134
<i>VI. Járási funkciókkal is rendelkező település</i>					
Tiszaöldvár	-1,4	5,5	7,1	13,2	1 063
Csenger	-7,1	-2,7	19,5	11,0	371
Sarkad	-2,9	5,4	0,2	3,3	286
Mándok	-4,9	0,7	3,9	0,3	10
Dunavecse	2,1	2,3	-4,1	0,1	6
Összesen					313 233
Népességyereséggel rendelkező alföldi települések (110) összesen					484 987

Forrás: MSK Ús 42. és 83.; MH 1926.; NFAK; saját számítás

Az előbbieket figyelembe véve mégis elmondható, hogy a vándorlás kiemelt célpontjai a városhierarchia felső három szintje mellett azok a közép- és kisvárosok, valamint járási funkciókkal is rendelkező települések voltak, amelyek az új államhatár közelében feküdtek. Kisvárdá, Mátészalka, Csenger, Berettyóújfalu, Sarkad és Bácsalmás végső soron legalább 6 ezer főt, s ha még Gyulát és Békéscsabát is hozzávesszük földrajzi helyzetüknél fogva, akkor együttesen több mint 12 ezer lakost vonzottak. Mindent összevetve a 29 kiemelt vándorlási célterületnek számító város, saját összlakosságának közel negyedével, legkevesebb 313 ezer fővel gyarapodott a 20. század első harmadában (pusztán bevándorlásból eredően). Ez az összeg a vándorlási nyereséggel rendelkező településekre érkező népességnek (485 ezer főnek), ahogyan arról már volt szó, csaknem kétharmadát adta.

A vándorlási célterületek másik, lényegesen nagyobb csoportját a falvak képezték.⁴⁵ A 81 község hiába adta ezeknek a településeknek közel háromnegyedét, a bevándorló

⁴⁵ 1901 és 1930 között vándorlási nyereséggel rendelkező alföldi falvak: Alpár, Alsószolca, Apostag, Beszterec, Biharkeresztes, Boconád, Bogyiszló, Borsodivánka, Cinkota, Csepel, Csömör, Dab, Dunaharaszti, Dunakeszi, Ecsér, Érsekcsanád, Farnos, Felsőszolca, Ferencszállás, Gégény, Gelej, Hajdubágyos, Hejőcsaba, Hejőpapi, Jánoshalma, Kecel, Kerepes, Kiskálló, Kispest, Kistarcsa, Kiszombor, Kondoros, Kunbaja, Kunmadaras, Külsőbócs, Ládháza, Luka, Mályi, Medgyesegyháza, Mérc, Mezőnyék, Nagykamarás, Nagyszénás, Nyírpazony, Ócsa, Okány, Ordas, Örkény, Pesterzsébet, Pilis, Poga,

össztlakosságnak már csak a harmadát volt képes „lekötni” (a szűkös potenciál miatt). E falvak kétötöde kevesebb, mint 10%-os bevándorlási mérleget „könyvelhetett el”. Újabb ötöde pedig olyan település volt, ahol a bevándorlás mértéke meghaladta a helyi lakosság szám legalább harmadát. Ilyen volt például Miskolc szomszédságában Hejőcsaba, valamint a főváros közelében Kerepes, Rákoscscaba vagy Vecsés, ahol a népesség 2–2,5 szeresére nőtt a vizsgált időszakban. *A pozitív vándorlási egyenleggel bíró községek* ötödehatoda *a nagyobb városok* (mint Békéscsaba,⁴⁶ Kecskemét⁴⁷ vagy Baja⁴⁸) *körül helyezkedett el*. Budapest és Miskolc növekvő agglomerációjának egy része az Alföldre nyúlt. Az előbbi 22, az utóbbi 10 települést rendezett maga köré a pozitív vándorlási egyenleggel bíró alföldi községek közül. A főváros irányába vándorlók jelentős része a kedvezőbb (lakás)bérleti viszonyok miatt inkább az agglomerációban telepedett le.⁴⁹ A századelőn kimutatható, hogy az ország minden területéről, így az Alföldről is érkeztek bevándorlók a térségbe.⁵⁰ Ráadásul ekkor már érzékelhető volt a szuburbanizációs folyamat is: Budapestről a lakosság egy része elkezdett a környező „elővárosokba” kiköltözni. Bár a Miskolc környéki agglomeráció szerényebb méretű volt, a migráció ennek ellenére hasonlóan összetett folyamatként értelmezhető a térségben. A város alföldi agglomerációjába elsősorban a Nyírségből, a Bodrogyóból és a Taktaközéből érkezhettek nagyobb számban bevándorlók, főleg az e területeken jellemző magas „népességnomás” miatt. Ugyanakkor a szuburbanizáció már itt is megfigyelhető volt a háború után. Az 1920-as években például Mezőnyékre, Hejőcsabára munkások és tisztviselők költöztek nagyobb számban Miskolcra.⁵¹ A közeli Felsőzsolcára pedig már általános volt a kiköltözés, ahogyan azt a korszakban megfogalmazták: a „lakosok kirajzása”.⁵²

Nyíregyházától északra és keletre a kisvárosok mellett tíz olyan falu hozható fel példaként, amely céltelepülés volt (2. ábra, a).⁵³ Köztük Ura, ahol a helyi lakosság negyede még az 1910-es években elvándorolt, de már az 1920-as években a bevándorlás mérete meghaladta a 17%-ot, aminek hátterében a földosztás állt.⁵⁴ A környező községekből tömegesen érkeztek Urára, mivel területének nyolcadát „osztották fel”,⁵⁵ több mint 330

Rákóczi falva, Rákoscscaba, Rákospalota, Rákosszentmihály, Sajókeresztúr, Sándorfalva, Soroksár, Szajol, Szentlőrinc káta, Szeremle, Szigetszentmiklós, Szód, Szőreg, Tahitótfalu, Taksony, Tápiószőlős, Tápiószecső, Tatárszentgyörgy, Tiszakürt, Tiszasas, Tiszaug, Tököl, Tyukod, Ura, Üllő, Vasad, Vásárosnamény, Vecsés, Zsadány, Zsaryán. (A vonatkozó értékeket lásd a mellékletben.)

⁴⁶ Kondoros, Nagyszénás, Medgyesegyháza, Nagykamarás.

⁴⁷ Tiszakürt, Tiszaug, Tiszasas, Alpár, Tatárszentgyörgy, Örkény.

⁴⁸ Szeremle, Érsekcsanád, Jánoshalma, Bogyszló.

⁴⁹ Gyáni Gábor: Az urbanizáció Magyarországon a 19–20. században. *Limes* 11. (1998) 2–3. sz. 87–100., itt: 92.

⁵⁰ Beluszky Pál: Az ország lakói i. m. 222. 48. ábra.

⁵¹ MSK Ús 83. 62.

⁵² Uo.

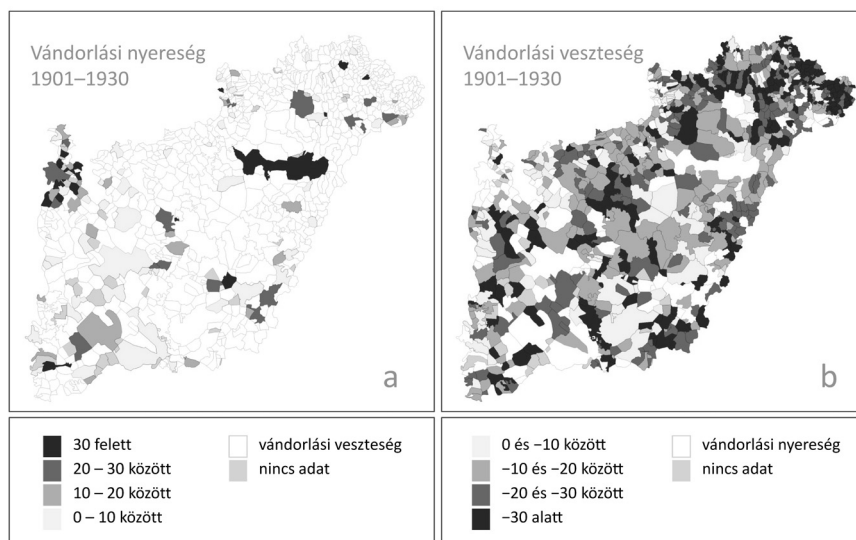
⁵³ Luka, Beszterec, Gégény, Nyírpazony, Kiskálló, Vásárosnamény, Zsaryán, Mérk, Tyukod és Ura.

⁵⁴ MSK Ús 83. 56.

⁵⁵ Mintegy 740 katasztrális holdat.

igénylő között. Hasonló volt a helyzet a közeli Tyukodon is, ahol csaknem 800 hold föld talált közel 460 új gazdára.⁵⁶ Tény azonban, hogy a földosztás önmagában nem volt elegendő a népesség megtartásához vagy odavonzásához. Ezt egyértelműen igazolja, hogy a földhöz, illetve házhelyhez juttatottak száma és a vándorlási egyenleg közötti korreláció értéke rendkívül alacsony, mindössze +0,1 volt. Ez a gyenge kapcsolat arra utal, hogy van némi összefüggés aközött, hogy mennyien jutottak földhöz, és aközött, hogy mennyien érkeztek az adott településre. Mégis az adatokból inkább az látszik, hogy akkora volt a földínség az Alföldön, és olyan nagy tömegnek lett volna szüksége a földre, hogy minden szándék ellenére sem juthatott sokaknak belőle. Ami jutott, legtöbbször a helyi lakosság igényét, szükségletét sem fedezte. Ezért aztán bár meglepő, nincs mit csodálkozni rajta, hogy az alföldi vándormozgalomban a földosztás szerepe, néhány kivételtől eltekintve, teljességgel elhanyagolható. *A földosztás nyomában ennél fogva nem indult tömeges el- vagy bevándorlás. Ellenkezőleg: a földosztás szerepe – amit nem lehet eléggé hangsúlyozni – inkább abban nyilvánult meg, hogy visszafogta a háború utáni felfokozott indulatokat, és jelentősen mérsékelte az elvándorlás folyamatát.* Összességében az Alföldön 272 ezren jutottak földhöz vagy házhelyhez, ami a táj (Budapest nélküli) lakosságának mindössze 8%-át adta az 1935. évi adatok alapján.⁵⁷

2. ábra A vándorlási nyereség és veszteség mértéke, 1901–1930 (%-ban)

Forrás: MSK Ús 42. és 83.; MH 1926.; NFAK; saját számítás és szerkesztés

⁵⁶ MSK Ús 99. (Saját számítás alapján.)

⁵⁷ Uo. (Saját számítás alapján.)

Az elvándorlás és a településméret között azonban az előbbinél szorosabb összefüggés is felismerhető. A századelőn és a húszas években hasonló arányú elvándorlás volt jellemző az azonos méretű településeken (5. táblázat). Világos, hogy arányában a legnagyobb népességvesztést az 500 főnél alacsonyabb lélekszámú falvak szenvedték el az Alföldön (is), hiszen lakosságuk tizede nagyobb településen kezdett új életet. Tény ugyanakkor, hogy az 1910-es években, alighanem a háborúban szolgálatot teljesítő fiatal, munkaképes, férfi lakosság távolléte miatt látványosan mérséklődött, mintegy harmadára esett vissza az elvándorlók száma az alföldi „törpe falvakban”.

5. táblázat A vándorlási egyenleg alakulása a települések népességnagysága szerint, 1901–1930 (%-ban)

Népességnagyság-kategória (fő)	Településszint méret alapján	1901–1910	1911–1920	1921–1930
1–499	„törpe falvak”	-10,0	-3,1	-9,0
500–999	„apró falvak”	-8,6	-6,2	-8,4
1 000–1 999	„kis falvak”	-7,8	-6,7	-6,6
2 000–4 999	„közepes falvak”	-4,0	-4,2	-3,8
5 000–9 999	„nagy falvak”	-4,2	-2,8	-2,8
10 000–19 999	„kisvárosok”	+3,2	+2,3	-2,7
20 000–49 999	„középvárosok”	-0,9	+1,4	-0,2
50 000 felett	„nagyvárosok”	+4,0	+1,4	+6,9
Budapest		+11,2	+5,3	+8,9

Forrás: MSK Ús. 42. és 83.; MH 1926.; NFAK; saját számítás alapján

A szerkesztési mintát lásd *Dövényi Zoltán: A belső vándormozgalom Magyarországon: folyamatok és struktúrák.*⁵⁸

Mindent figyelembe véve elmondható, hogy a népességkibocsátás a 2000 főnél alacsonyabb lélekszámú községekben jóval nagyobb méretű volt, mint az ennél népesebb falvakban. A „határ”, amely felett már a bevándorlás volt inkább a jellemző, valahol a 10 ezres lélekszámú települések körül húzódott. Érdeemes megfigyelni az egybeesést, hogy az alföldi, funkcionális értelemben vett kisvárosok átlagos lélekszáma a vizsgált időszakban éppen ekörül alakult: 10 ezerről 12 ezerre emelkedett. Fontos azonban, hogy a 10 ezer főnél népesebb települések csoportjai sem tekinthetőek egyformán mind vándorlási célterületnek. A századelőn még a 10–20 ezres és az 50 ezer főnél nagyobb népességkoncentrációk voltak igazán vonzóak.

⁵⁸ Statisztikai Szemle 87. (2009) 748–762., itt: 754.

Tehát a vándorlók, vagy a kisvárosokat, vagy az alföldi viszonylatban vett „nagyvárosokat” részesítették előnyben. A „középvárosokra” már inkább az elvándorlás volt a jellemző. Hogy melyik irányba, „lefelé” vagy „fölfelé”? – az a rendelkezésre álló adatokból nem válaszolható meg. (Bizonyára mindkét szint felé történtek elvándorlások.) Kétségtelen azonban, hogy a háború után, a területi átrendeződést követően, az átlagértékek alapján, kizárólag az 50 ezer főnél népesebb települések rendelkeztek pozitív vándorlási mérleggel. Természetesen az átlag sok lényeges vonást elfed, mégis rámutat arra, hogy valami alapvetően megváltozott: befejeződött az alsóbb hierarchiai szinteken az 1870 körül meginduló közigazgatási funkciók kiépítése. Ezek a központok csak addig voltak migrációs szempontból vonzóak, amíg az új funkciók, új szolgáltatások megtelepedését, ezzel együtt közvetlenül és közvetve új munkahelyek létrejöttét, fenntartását segítették elő. Ezek a járási funkcióval is rendelkező települések és kisvárosok, legtöbbször más erőforrás, más gazdasági potenciál felett csak korlátozottan rendelkezve, nem lehettek huzamosabb ideig vándorlási célpontok. Ezt a szerepkört pusztán a „nagyvárosok” őrizhették meg társadalmuk arányosabb foglalkozásszerkezete, összetett szolgáltatásaik és a színesebb „életforma-kínálatuk” révén.

A funkcionális értelemben vett városok vándorlási egyenlege 83 ezerről 70 ezerre zsugorodott, jelezve, hogy a bevándorlás üteme és mérete lényegesen csökkent az 1930-as évekre; így a vándorlási egyenleg rátája 4,0%-ról 2,8%-ra esett vissza (6. táblázat). E mögött vélhetően különféle változások húzódtak meg. Először is a háborút követő területi veszteségek olyan részekről fosztották meg az alföldi városokat, amelyek hagyományosan a bevándorlási (távolabbi) hinterlandjukhoz tartoztak, és amelyeknek jelentős szerep jutott a városok pozitív vándorlási egyenlegének fenntartásában (vö. 2. ábra, a).

6. táblázat Az alföldi települések természetes és tényleges szaporodása vagy fogyása, vándorlási egyenlege és rátája, 1901–1930

Települések	A	1901– 1910	1911– 1920	1921– 1930	1901– 1910	1911– 1920	1921– 1930
Városok		Természetes szaporodás vagy fogyás (szám szerint)			Tényleges szaporodás (szám szerint)		
I. Főváros	1	65 678	1 621	-5 773	148 049	48 625	77 188
II. Regionális központok	2	19 672	8 533	14 731	33 060	11 238	30 051
III. Megyeközpontok	7	20 297	4 869	15 399	28 146	17 132	31 723
IV. Középvárosok	17	44 817	10 906	34 645	41 960	16 584	19 760
V. Kisvárosok	34	42 334	20 504	44 887	31 318	19 799	23 242
VI. Jfr. települések*	15	17 415	9 402	18 814	10 806	7 465	10 431
<i>Városok összesen</i>	76	210 213	55 835	122 703	293 339	120 843	192 395

Települések	A	1901– 1910	1911– 1920	1921– 1930	1901– 1910	1911– 1920	1921– 1930
Falvak	703	258 454	150 082	279 666	200 865	98 012	246 563
Korlátozottan összehasonlítható τ.**		(1 337)	(3 340)	(5950)
Mindösszesen		470 004	209 257	408 319	494 204	218 855	438 958
N=		786	795	803	779	779	779
Városok		Vándorlási nyereség vagy veszteség (szám szerint)			Vándorlási egyenleg rátája (százalékban)		
I. Főváros	1	82 371	47 004	82 961	11,248	5,339	8,930
II. Regionális központok	2	13 388	2 705	15 320	7,521	1,282	6,892
III. Megyei központok	7	7 849	12 263	16 324	3,676	5,074	6,308
IV. Középvárosok	17	-2 857	5 678	-14 885	-0,622	1,132	-2,873
V. Kisvárosok	34	-11 016	-705	-21 645	-3,133	-0,184	-5,375
VI. Jfr. települések *	15	-6 609	-1 937	-8 383	-5,359	-1,444	-5,920
Városok összesen	76	83 126	65 008	69 692	4,039	2,764	2,819
Falvak	703	-57 589	-52 070	-33 103	-3,459	-2,791	-1,686
Korlátozottan összehasonlítható τ.**		(-975)	(4 121)	(20 186)
Mindösszesen		24 562	17 059	56 775	0,658	0,401	1,257
N=		786	794	800	779	779	779

Forrás: MSK Ús. 42. és 83.; MH 1926.; NFAK; saját számítás

Megjegyzés: A funkcionális értelemben vett városok hierarchiáját lásd *Beluszky P. – Győri R.*: Magyar városhálózat i. m. 140–141., 214–228.

A) 1901–1930 között teljes körűen összehasonlítható települések száma (779)

*) járási funkciókkal is rendelkező települések

**) korlátozottan összehasonlítható települések vonatkozó összesített értékei, mindenkori esetszám: $n=N-\sum A$

Másodszor, a városhierarchia alsóbb szintjein elhelyezkedő központok képtelenek voltak – már a századelőn – megtartani lakosságuk kisebb részét. Ez „természetes folyamatként” is értelmezhető, hiszen aligha versenyezhetek a nagyobb városok „gravitációjával”. Ugyanakkor legalább 6-7 ezren, később már nagyobb mértékben, 8-9 ezren hagyták el a járási funkciókkal is rendelkező településeket. A helyzet sokkal kedvezőtlenebb volt a kisvárosok szintjén, ahonnan a századelőn még csak 11 ezren, a háború után már több mint 21 ezren, lényegében kétszer annyian vándoroltak el. Ennek oka összetett: a főleg keletről érkező menekültáradat, amely kétség kívül ezekben a városokban is átmeneti otthonra lelt, olyan „láncreakciót” indított el, amely a helybélieket is elvándorlásra ösztönözte. Ráadásul az egyébként igazolhatóan növekvő kisvárosi természetes szaporulat (6. táblázat),

vagyis a háború utáni „baby-boom”, szintén ebbe az irányba hatott. Különösen, hogy a háborút követő kedvezőtlen gazdasági helyzet, a megszálló román hadsereg által kifosztott gazdaságok és vállalkozások veszteségei tovább gyengítették a kisvárosok amúgy is szűkös gazdasági potenciálját akkor, amikor a következő években érzékelhetően nőtt ezeknek a településeknek a „népességterhelése”. Ez pedig felveti a kérdést: vajon átmenetileg, *az adott körülmények között*, nem kerültek-e olyan helyzetbe ezek az alföldi kisvárosok, hogy az 1920-as években átlépték volna saját eltartó-képességük határát? Az adatok ebbe az irányba mutatnak (lásd később). A középvárosok szintjén sem volt „jobb” a helyzet, sőt az elvándorlók száma 2-3 ezerről 14-15 ezerre, mintegy négyszeresére ugrott a vizsgált időszakban. Ezen az sem javított lényegesen, hogy az első világháború évtizedében átmenetileg közel 6 ezer főre nőtt a népességnyerességük.

Harmadszor, számításba kell venni azt is, hogy az alföldi városokba irányuló „bevándorlást” az is tompította, hogy a mozgások egy része a helyi tanyákra irányult. (Ez a folyamat, a felhasznált, eleve összevont adatokban nem jelenik meg, mivel a települések közigazgatási területén belüli, a bel- és a külterület közötti, oda-vissza irányú lakosságcseréről van szó.) A falvakban és a városhierarchia két alsó szintjén ugyancsak növekvő természetes szaporulat alapvetően a tanyasi, és csak részben a belterületi népességkoncentrációt emelte. A „népességfelesleg” egy része ily módon nem elvándorolt, hanem mindössze kiköltözött a környező tanyákra.

Mindezek együttesen játszottak szerepet abban, hogy a városhierarchia felső szintjein a vándorlási nyereség csak mérsékelt volt. Budapest helyzete érthető,⁵⁹ többször volt róla szó. Debrecen és Szeged, regionális központként ekkor még nem rendelkezett agglomerálódó övezettel, így a bevándorlás közvetlenül érintette területüket, miközben az új, határ menti pozíciójuk sokat elvett vonzerejükből. Ugyanakkor a Debrecen felé irányuló migráció nagy részét a megemelt közigazgatási szerepkörű Berettyóújfalu „vonta magához”. Kivételt egyedül a megyeközpont szintű városok képeztek, ahol a bevándorlások száma 8 ezerről 13 ezerre emelkedett (amennyiben Bajszentistván Bajához történt csatolását nem tekintjük migrációnak). Szolnok és Kecskemét kivételével mindegyik határ közeli város volt, így érthető területükön a háború utáni növekvő bevándorlás (vö. 2. ábra, a).

Végül, a falvak vándorlási egyenlege továbbra is hatalmas veszteséget mutatott, jóllehet 58 ezerről 33 ezerre, csaknem felére mérséklődött. Az elvándorlást, ahogy azt láttuk, önmagában nem állíthatta meg a földosztás, ellenben jelentősen fékezte. Mindezt közvetve alátámasztja, hogy az Alföldön földhöz jutott

⁵⁹ Budapesten a vándorlási egyenleg 82-83 ezer fő körül alakult a háborús évtizedet leszámítva (MSK Ús 42. és 83.; MH 1926.; NFAK; Saját számítás alapján). Ebben a „stagnálásban” alighanem a szuburbanizáció és az agglomerálódó környezet együttesen játszott a főszerepet.

gazdák négyötöde faluban élt, illetve hogy a falusi gazdák negyede-ötöde (!) épp a földosztás eredményeként válhatott birtokossá,⁶⁰ amely feltétlen hatással volt az elvándorlók számának csökkenésére. Ugyanakkor a növekvő természetes szaporulat, egyebek mellett arra is utal, hogy változatlanul nagy szükség volt az östermelésben a fizikai munkaerőre, kivált, hogy az alföldi mezőgazdaság gépesített-sége, összevetve a Dunántúl és az északi országrész értékeivel, több tekintetben is kedvezőtlenül alakult.⁶¹ Voltaképp ezt az állapotot konzerválta a táj aránytalan földbirtokszerkezete is.⁶²

A népességveszteség összefüggő, kiterjedt területei

A 19. század utolsó két évtizedében az európai piacon megjelenő olcsó, tengerentúli gabona átmenetileg árcsökkenéshez vezetett.⁶³ A kalászosok ára azonban a századfordulón ismét emelkedni kezdett,⁶⁴ mely folyamat a háború előtti, utolsó szakaszát nyitotta meg a Kárpát-medencei gabonakonjunktúrának. Mindez természetesen hatással volt az alföldi vándormozgalom alakulására is.

Az adatokból jól látszik, hogy arányában a legkisebb népességveszteséget azok a területek szenvedték el, ahol a szántóföldi művelés, azon belül is a gabonafélék túlsúlyban voltak.⁶⁵ Ezért a Közép- és Dél-Tiszántúl vándorlási vesztesége helyenként – például a Sárrétek keleti, aprófalvas településein és a Viharsarok⁶⁶ szintén keleti részein – haladta csak meg a 10%-ot. Ezzel párhuzamosan vándorlási célterület lett a Tiszántúlon Nyíregyháza, Debrecen és Békéscsaba – mint malomipari központ.⁶⁷ A Duna–Tisza közén, a Szeged–Kiskunhalas–Kecskemét „vonal” úgyszintén migrációs célterületté vált, miközben környezetük általában alacsony népességkibocsátó

⁶⁰ A földbirtokhoz jutottak száma 1935-ben az Alföldön 174 918 fő volt, ebből 32 739 fő városban, 142 179 fő pedig faluban élt. A táj összes földbirtoka ebben az évben 907 431 volt, amiből 304 358 városi, 603 073 falusi gazdaság volt. MSK Ús 99. (Saját számítás alapján.)

⁶¹ *Gunst Péter*: A mezőgazdasági termelés története Magyarországon (1920–1938). Bp. 1970. 426–438. Vö. *Nagy Mariann*: A magyar mezőgazdaság regionális szerkezete a 20. század elején. Bp. 2003. 459. oldal felső ábrája.; *Nagy Mariann*: Magyarország mezőgazdasága a 20. század elején. In: Magyarország történeti földrajza I. Szerk. Beluszky Pál. Bp.–Pécs 2005. 322–395., 336., 379.

⁶² Az Alföldön 1935-ben a 907 431 földbirtokból 682 774 volt 5 katasztrális holdnál kisebb. MSK Ús 99. (Saját számítás alapján.)

⁶³ *Kövér György*: A piacgazdaság kiteljesedése. In: 19. századi magyar történelem 1790–1918. Szerk. Gergely András. Bp. 1998. 343–374., 364.

⁶⁴ *Kövér György*: Iparosodás agrárországban. Magyarország gazdaságtörténete 1848–1914. Bp. 1982. 233.

⁶⁵ Vö. *Timár Lajos*: A gazdaság térszerkezete és a városhálózat néhány sajátossága a két világháború közötti Magyarországon. Pécs 1986. 62. Vö. *Nagy M.*: Magyarország mezőgazdasága i. m. 356–357., különösen 98., 99. és 100. ábrák.

⁶⁶ *Féja Géza*: Viharsarok. Az Alsó Tiszavidék földje és népe. Bp. É. n. [1937.] 11–13.

⁶⁷ *Fodor Ferenc*: Magyarország gazdaságföldrajzi térképe. 4. kiadás. In: *Cholnoky Jenő*: A Föld és élete. Világrészek, országok, emberek 6. Magyarország földrajza. Bp. É. n. [1937.] melléklet.

települések fűzéréből állt (2. ábra, b). Az említett „vonal” nemcsak az ismételt gabonakonjunktúrának köszönhető a bevándorlók kitüntetett figyelmét, hanem mindenekelőtt a kibontakozó kertkultúra növekvő munkaerő-keresletének.⁶⁸

A legnagyobb, 10%-ot meghaladó népességvesztésért további két, markánsan kirajzolódó terület szenvedte el a világháborút megelőző évtizedben. Az egyik a Nagykunság és a Jászság találkozásában fekvő falvakat, a másik pedig a Tiszahát és az Észak-Tiszántúl községeit ölelte fel (vö. 2. ábra, b).⁶⁹ Az előbbi az Alföld legaszályosabb részének számított, ahol az éves csapadékösszeg még az 500 millimétert sem érte el.⁷⁰ Az utóbbi pedig az Alföld egyik leggyengébb termőképességű vidéke volt, amely a nyírségi, a szatmári, a beregi és a bodrogi tájat foglalta magába.⁷¹

A gyenge talaj, a középkori aprófalvas településszerkezet és a kedvezőtlen földbirtokmegoszlás tulajdonképpen már az „indulásnál” lehetetlenné tette a helybéli társadalmi mobilitását. Ebben a konstellációban a növekvő „népességnomás”, ahogyan arról már volt szó, a körülmények viszonylatában a terület túlnépesedéséhez, párhuzamosan pedig nagyarányú elvándorláshoz vezetett. A helyzetet csak tovább rontotta, hogy Debrecenen és Nyíregyházán kívül más, nagyobb felvásárló piac, amely ösztönzőleg hathatott volna a régió gazdaságára, nem volt a közelben. Ehelyett egy sor belső piacközpont alakult ki a századfordulóra (Csenger, Fehérgyarmat, Kisvárd, Mándok, Mátészalka, Nyírbakta, Nyírbátor, Nyírmada, Ricse és Vásárosnamény), amelyek alföldi viszonylatban meglepően kiterjedt, elsősorban tiszta vonzáskörzettel rendelkeztek.⁷² Kis súlyuknál fogva azonban képtelenek voltak (az adott szinten) a régió „modernizációs hídfőivé” válni. A helyi áru nagy része a távolabbi piacokon, a nagyobb szállítási költségek miatt, gyakran versenyképtelen maradt. Mindezek eredőjeként, s az ipar hiányában, amely a mezőgazdasági munkanélküliek tömegét legalább részben foglalkoztathatta volna a területen, nem maradt más választása sokaknak, minthogy szülőföldjüket hátrahagyva máshol találjanak maguk és családjuk számára kedvezőbb körülményeket, jobb megélhetést.

Az 1910-es években javult ugyan elvándorlás tekintetében a helyzet, de összességében az előbb említett területek maradtak a legnagyobb népességvesztésű régiók. Az 1920-as években emellett olyan területek léptek a népességkibocsátó

⁶⁸ Szilágyi Zsolt: Isten veled fejlődésmodell! Kecskemét alkalmazkodásának történeti sajátosságai. Forrás 48. (2016) 7–8. sz. 36–59., különösen: 51–52.

⁶⁹ MSK Ús 42. és 83.; MH 1926.; NFAK. (Saját számítás alapján.)

⁷⁰ Cholnoky J.: Föld és élete i. m. 48–49. oldalak közötti térképlap.

⁷¹ A vizualizált adatokat lásd Szilágyi Zs.: A fejlettség területi különbségei i. m. 69. Az 1 katasztrális hold termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem alföldi átlaga 9,12 aranykorona volt 1935-ben. A fent említett vidékeken ez az érték 2–7 aranykorona között változott. MSK Ús 99. (Saját számítás alapján.)

⁷² NM EAD Közigazgatási tájékoztató lapok. (Az alföldi községek adatainak összesítése alapján tett megállapítás – Sz. Zs.) Bővebben Szilágyi Zsolt: Az alföldi piacközpont-állomány változása 1828–1925 között. Történeti Tanulmányok 23. (2015 [2017]) 196–222., különösen: 211–215.

vidékek sorába, amelyek korábban kifejezetten migrációs célterületnek minősültek. Ilyennek számított Budapest közelségében a Gödöllői-dombság alföldi peremvidéke, de elvándorlási szempontból ilyen összefüggő területté vált a Kiskunhalastól északra fekvő Duna–Tisza közti táj, beleértve a Három Várost (Cegléd–Nagykőrös–Kecskemét városát) és azok közvetlen környezetét is (vö. 2. ábra, b).⁷³

Az első világháborút követő időszak gazdasági teljesítőképességének megítélése alapvetően megváltozott az utóbbi évek hazai történetírásában, midőn kedvezőbb színben tűnik föl a szóban forgó folyamat.⁷⁴ Angus Maddison adatai alapján Magyarországon az egy főre jutó GDP összege – közvetlenül az első világháború után – mindössze 1709 dollár volt, amely a legjobban teljesítő 12 nyugat-európai ország átlagértékének alig a felét adta.⁷⁵ A trianoni ország gazdasági teljesítőképessége viszonylag hamar, már 1925-ben elérte, sőt valamelyest meghaladta a háború előtti utolsó békeévbeli szintet.⁷⁶ A gazdasági növekedés éves üteme 1920 és 1939 között elérte a 2,7%-ot, mely érték az 1920. évi mélyponthoz való viszonyítás miatt kifejezetten meglepő. Árnyaltabb képet kapunk, ha a viszonyítási pontot a háború előtti utolsó békeévhez kötjük. Ennek megfelelően a növekedés éves üteme 1913 és 1939 között 1,2%-ban határozható meg, amely a századfordulós értékhez (1,6%-hoz) képest mérsékeltebb emelkedésre utal.⁷⁷

Ezek a kedvezőnek ítélt gazdasági folyamatok, egyebek mellett, a vándormozgalomra is hatással voltak. Az ipar viszonylag gyorsan alkalmazkodott az 1920 utáni helyzethez. A nemzetgazdasági szempontból kiemelt fejlesztési területnek minősülő textilipar – az alacsony beruházási költségek és a növekvő hazai kereslet okán – egyre nagyobb számban olcsó, szakképzetlen munkaerőt foglalkoztatott. Ennek eredményeként a textilipari munkások száma három-négyszeresére

⁷³ MSK Ús 42. és 83.; MH 1926.; NFAK. (Saját számítás alapján.)

⁷⁴ Berend T. Iván – Ránki György: *A magyar gazdaság száz éve*. Bp. 1972.; Romsics Ignác: *Félperifériától a félperifériáig. A magyar gazdaság 20. századi teljesítménye*. In: *Uő: Történelem, történetírás, hagyomány. Tanulmányok és cikkek, 2002–2008*. Bp. 150–161. Vö. Tomka Béla: *Gazdasági növekedés és fogyasztás Magyarországon a 20. században. Szakaszok, dinamika és maghatározók*. Korunk 21. (2010) 4. sz. 30–45.; Tomka Béla: *Gazdasági növekedés, fogyasztás és életminőség. Magyarország nemzetközi összehasonlításban az első világháborútól napjainkig*. Bp. 2011.

⁷⁵ Magyarország egy főre jutó GDP értékének alakulása 1910–1930 között, nemzetközi összehasonlításban (a: Amerikai Egyesült Államok, b: legjobban teljesítő 12 nyugat-európai ország átlaga, c: Magyarország), az összegek 1990-es nemzetközi Geary–Khamis dollárban értendők: 1910-ben 4964 (a), 3375 (b), 2000 (c); 1913-ban 5301 (a), 3687 (b), 2098 (c); 1920-ban 5552 (a), 3313 (b), 1709 (c); 1924-ben 6233 (a), 3777 (b), 1912 (c); 1929-ben 6899 (a), 4393 (b), 2476 (c). New Maddison Project Database 2013. (a továbbiakban: NMPD-2013, online – <http://www.ggdc.net/maddison/maddison-project/home.htm>, letöltés 2017. márc. 11.)

⁷⁶ Magyarország egy főre jutó GDP értéke 1913-ban 2098, 1925-ben 2279 dollár volt (1990-es nemzetközi Geary–Khamis dollár). NMPD-2013.

⁷⁷ Az adatokat lásd Tomka B.: *Gazdasági növekedés és fogyasztás i. m. 32., 36., 38.* Vö. *Uő: Gazdasági növekedés, fogyasztás és életminőség i. m. 109.* Vö. NMPD-2013.

nőtt,⁷⁸ amelyhez kétség kívül az alföldi vándormozgalom is háttérrel biztosított. Ugyanakkor az új exportértékesítési viszonyok és a gabonafélék világpiaci árának folyamatos csökkenése következtében a húszas évek második felében olyan helyzet állt elő az átalakuló malomipar közepette, amelyre a kisparaszti gazdaságok – rugalmatlanságuk miatt – nem adhattak gyors választ.⁷⁹ Ahol ezzel megpróbálkoztak, szembesülni kellett az eladósodás felvállalásával.⁸⁰ A legtöbb gazdaságban azonban ilyen átalakításra még csak kísérlet sem történhetett. Lényegében az inercia méretét mutatja, hogy az alföldi gazdaságok pontosan háromnegyede 5 holdnál kisebb méretű üzem volt a harmincas években.⁸¹ A helyzetet nehezítette, hogy az ugar aránya a háború előtti érték bő kétszeresére emelkedett, sőt, voltak olyan területek – elsősorban a Nyírségben, a Szatmári-síkságon, a Beregben, a Jászság és a Nagykovácsos vidékén –, ahol a szántóföldi művelés alól kivont földek aránya meghaladta a 20%-ot.⁸² Ezen folyamatok eredőjeként megélnélt az Alföldön bonyolódó vándormozgalom, amit kétség kívül a tájra jellemző ipari nagyüzemek hiánya is erősített, nem csak a határon túlról érkező bevándorlók tömege. *Az Alföldről legkevesebb 183 ezren keltek útra az 1920-as években, miközben e tájat legalább 220 ezren választották ekkor otthonul.*

Mindent egybevetve a 20. század első harmadában az alföldi településeknek, ahogyan arról volt szó, legalább háromnegyede, más számítás szerint négyötöde szenvedett vándorlási veszteséget. *A tájról elvándorlók tömege legkevesebb 0,5 millió főre becsülhető a rendelkezésre álló adatok alapján.* Legalábbis ennyi eseti elköltözést rögzítenek a felhasznált források. Ebben természetesen nincsenek benne a településeken belüli lakhelyváltások, s nincsenek szétválasztva azok az esetek, amikor valaki többször is elköltözött stb. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy a vizsgált három évtized alatt hatalmas összefüggő területeken haladta meg a vándorlási veszteség a 10%-ot (2. ábra, b). Ilyen terület volt, néhány kivételtől eltekintve, a teljes Közép- és Észak-Tiszántúl, a Bodroghöz, a Taktaköz, az Északi-középhegység alföldi előtere és a Jászság is. A Duna–Tisza közén és a Dél-Tiszántúlon szintén jó néhány település szenvedett 10%-nál nagyobb népességvesztéset, de ezek térszerkezetére inkább a mozaikosság volt a jellemző.

Végül vannak olyan, különösen nagy népességvesztésű vidékek, ahol a lakosság legalább harmada döntött az elvándorlás mellett a vizsgált időszakban (2. ábra, b). Ilyen volt szinte a teljes Bereg, a Szatmári-sík, a Nyírség északi és déli

⁷⁸ *Kaposi Zoltán: Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000.* Bp.–Pécs 2010. 288.

⁷⁹ Uo. 286.

⁸⁰ Lásd a kecskeméti gazdák eladósodásának példáját *Szilágyi Zs.: Homokváros* i. m. 124–140.

⁸¹ MSK Ús 99. (Saját számítás alapján.)

⁸² *Honvári János: A gazdaság a két világháború között.* In: *Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig.* Szerk. Honvári János. 2. változatlan kiadás. Bp. 335–455., 377.

területe, a Rétköz és a Hortobágy egy része. A Jászság déli pereme, a Kis-Sárrét keleti vidéke, a Tiszazug egy része, a Viharsarok déli pereme, valamint a Pesti-síkság Solti-síksággal érintkező területe.

Összegzés: az alföldi vándormozgalom térszerkezete

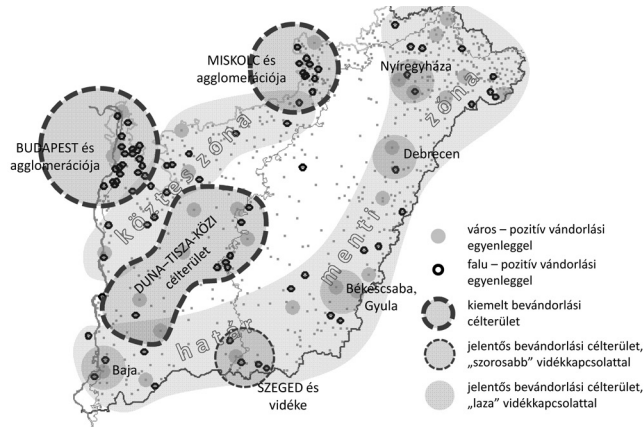
Összefoglalva az eredményeket megrajzolható az Alföld vándorlási térszerkezete a 20. század első harmadában. A századelőn (1901–1910), a háború évtizedében (1911–1920) és a trianoni békeszerződés utáni időben (1921–1930) három, egymástól elváló vándormozgalmi korszakot lehet megkülönböztetni. Ezek, amennyire eltérő folyamatok mentén formálódtak, legalább annyira egységes képet is formáltak, tekintve, hogy egymásból következtek és egymásra épültek. Az időbeli jellemzők mellett a térbeli sajátosságok is markánsan körvonalazódtak (3. ábra).

Három *kiemelkedő* bevándorlási központ, illetve célterület működött a vizsgált időszakban az Alföldön. Ezek közül kettő olyan, a táj peremén, a Kárpát-medence fő vásárvonalán fekvő város volt, ahol az agglomerálódó környezetük a bevándorlók tömegének jelentős részét már akkortájt „felfogta”; és ahol már nemcsak a kívülről érkezők migrációja, hanem a kezdődő szuburbanizáció összetett hatása is érvényesült. Budapest és Miskolc vidéke mellett a harmadik kiemelt vándorlási célpont az Alföld egyik leggyengébb termőterületén alakult ki a főváros és Szeged közötti homokvidéken. A Duna–Tisza közti célterület erős gravitációja, Budapest árnyéka ellenére is, több tényező szerencsés konstellációjából fakadt. Először is a főváros és a dél-alföldi (Szeged–Újvidék–Temesvár háromszög) gazdasági súlypont közötti területen feküdt. Origójában volt egy olyan köztes térnek, ahol az áramló tömeg (áru és népesség) félútra volt mindkét centrumterülettől. Másodsor: ezt az áramlást segítette elő, egyben határozta meg a Kárpát-medence egyik fő gazdasági ütőere, az Alföld második legforgalmasabb vasútvonala, amely összekötötte a két centrumot, miközben átszelve a Duna–Tisza között egyben dinamizálta is a táj gazdaságát.⁸³ Harmadsor: kiemelkedő szerep jutott a természetföldrajzi adottságoknak is, amikor a 19. század utolsó évtizedeiben fellépő filoxérával szemben immunis homoktalaj, amelyben jócskán bővelkedett a szóban forgó vidék, lehetővé tette a szőlőkultúra alföldi elterjedését. A szőlőben gyakran gyümölcsösök is helyet kaptak, így az intenzív kertkultúra egyre látványosabb formában jelentkezett a nagyobb városok, községek körüli tanyákon. E kertek terményei iránt egyre növekvő kereslet elsősorban Budapesten koncentráldott, de idővel a külföldi piacok is megtalálták maguknak a Duna–Tisza

⁸³ *Prinz Gyula*: Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása. Bp. 1914. 105. Vö. *Fodor F.*: Magyarország gazdaságföldrajzi térképe i. m. (térképmelléklet).

közi zöldséget, gyümölcsöt. Mindez jelentős munkaerő-keresletet eredményezett, mely hozzájárult a pozitív vándorlási egyenleg kialakulásához és évtizedeken át történő fennmaradásához ebben a régióban.

3. ábra Az Alföld vándorlási térszerkezetének főbb vonásai a 20. század első harmadában

Forrás: MSK Ús 42. és 83. és 99.; MH 1926.; NFAK; saját számítás és szerkesztés

A Budapest, a Miskolc és a Duna–Tisza közti migrációs célpontok „ölelésében” egy *köztes zóna* alakult ki, ahol számos kisebb célterület, pozitív vándorlási egyenlegű városok és falvak egész sora jött létre. Lényegében egy olyan, munkaerő-áramlás szempontjából kedvező fekvésű vidékről van szó, ahonnan mindhárom kiemelt nagyobb vándorlási célterület jól megközelíthető volt. Ráadásul e köztes zónának a vonzerejét a változatos tájak – mint a Duna-mellék, a Pesti-síkság, a Gödöllői-dombság, a Kiskunság vagy éppen az északi hegységelőtér vidékének – találkozása (is) alapvetően kedvező irányba befolyásolta.

Mindent összevetve a főváros modernizációban betöltött szerepe, az iparosításban élen járó szerkezeti átalakulása és a mindezek nyomán átrétegződő társadalma a lehetőségek miatt nagy népességet vonzott. Ennek következtében a Duna–Tisza közén mindinkább a főváros növekvő lakosságának élelmiszerellátására rendezkedtek be. A nyomában járó termelés szerkezeti átalakítás életre hívta a táj gazdasági húzóágazatának, a kertkultúrának a kialakulását. Eközben a Tiszántúlon Nyíregyháza, Debrecen, Békéscsaba, valamint a Dél-Alföldön Szeged és Baja vonalában egy nem is annyira összefüggő, mint inkább mozaikos elrendeződésű, széles, határ menti bevándorlási zóna formálódott az 1920-as évekre. Az egykori malomipari központok vonzereje megkopott. A leépülő

malomipar már nem tölthette be a térszervezői szerepet ezekben a városokban. Helyébe – bizonyos tekintetben – az átalakuló geopolitikai térszerkezet „lépett”. A határ menti pozíció vonalszerűen sorakoztatta fel egymás mellett a vándorlási célpontokat, amelyek pozitív vándorlási egyenlege a világháborút követően továbbra is az élelmiszeripar jelentőségéből és egy átmenetileg alakot öltő migrációból, a határon túlról érkező bevándorlásból származott.

MELLÉKLET

Az alföldi települések vándorlási egyenlege, 1901–1930

Jelmagyarázat, megjegyzés

- A = városok és falvak (*Beluszky P. – Győri R.*: Magyar városhálózat i. m. alapján)
 0 = főváros, 1 = regionális központ, 2 = megyeközpont, 3 = középváros, 4 = kisváros,
 5 = járási funkciókkal is rendelkező település, f = falu.
 B = 1901–1930 között pozitív vándorlási egyenleggel rendelkező települések (+)

A táblázatban összehasonlíthatatlanság miatt nem szereplő települések: Alag, Alsógöd, Alsójózsa, Bajaszentistván, Bócsa, Borota, Csabacsúd, Csengőd, Dánszentmiklós, Drágszélszállás, Felsőcsikéria, Felsőgöd, Felsőjózsa, Gátér, Gerendás, Gyála (Nagyret), Jakabszállás, Kelebia, Komlódtótfalu, Ladánybene, Lórántháza, Nagykopáncs, Nagylak, Nagyszalonta, Nyírbakta, Nyírszöllős, Öregcsertő, Öttömös, Pestszentlőrinc, Pestújhely, Pusztamérges, Rákoshegy, Rákosliget, Sashalom, Soltsszentimre, Szegi, Tiszagyulaháza, Tompa, Újiráz. (Az okokat konkrét esetekben lásd MH 1900., 1902., 1907., 1913., 1926.; MSK Ús. 42. és 83. Vö. *Szilágyi Zs.*: Alföldi vonzáskörzetek i. m. 124–153.)

Forrás: MSK Ús 42. és 83.; MH 1926.; NFAK; saját számítás alapján.

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Abádszalók	f	-10,12	-3,74	-8,91	-23,60	
Abony	4	-4,99	1,17	-15,90	-22,74	
Addás	f	-1,44	-6,87	-7,11	-18,39	
Ajak	f	-6,61	-10,00	-11,65	-33,21	
Akaszó	f	-1,63	-27,32	2,17	-32,59	
Alattyán	f	0,52	-6,48	-7,08	-15,10	
Alberti	f	-5,06	-37,74	-11,92	-58,70	
Aldebrő	f	-4,77	-5,35	-15,88	-27,94	
Algrő	f	-18,14	-6,75	-4,36	-29,21	
Almáskamarás	f	-8,20	0,47	-9,48	-19,16	
Álmosd	f	-10,95	-0,51	-10,45	-22,92	
Alpár	f	-9,44	3,17	7,58	2,57	+
Alsóberecki	f	-4,74	-22,58	-4,03	-34,86	
Alsódabas	5	-9,18	-5,33	-12,67	-30,09	
Alsódobosza	f	-16,51	-0,50	-23,38	-40,25	
Alsónémedi	f	-8,76	-4,34	2,63	-10,48	
Alsószolca	f	6,34	-4,30	1,23	2,59	+
Ambroőzfalva	f	-15,18	-5,85	-11,67	-32,95	
Anacs	f	-10,80	-4,60	-8,19	-25,16	
Apagy	f	-1,68	-13,11	-4,58	-23,07	
Apátfalva	f	-9,08	-1,13	-10,66	-21,79	
Áporka	f	-1,85	-0,41	-4,05	-6,65	
Apostag	f	11,44	0,04	-2,40	8,60	+
Árnót	f	-10,12	10,72	-23,88	-26,65	
Ároktő	f	-2,80	-5,08	4,18	-3,81	
Ártánd	f	-19,79	-3,36	0,23	-22,90	
Átány	f	-11,42	-2,17	0,75	-12,79	
Bácsalmás	4	8,95	-6,12	3,57	5,80	+
Bácsbokod	f	-14,04	-7,28	7,76	-13,88	
Bácsborsód	f	21,21	-21,94	-40,37	-59,91	
Bagamér	f	-6,94	-2,88	-5,29	-15,83	
Báj	f	-4,95	-4,25	-2,15	-12,06	
Baja	2	2,03	-0,22	66,25	64,84	+
Bakonszeg	f	-1,73	-3,68	4,19	-1,30	
Balkány	f	-10,04	-9,54	-10,14	-31,51	
Balmazújváros	f	-11,28	-1,69	-6,13	-20,13	
Balsa	f	-10,98	-13,33	-13,54	-39,44	
Barabás	f	-7,87	-13,84	-8,54	-31,84	
Báránd	f	-6,98	0,07	-10,02	-17,55	
Bátmonostor	f	-10,77	-12,68	1,51	-21,84	
Battonya	4	-10,68	-2,26	-13,31	-27,18	
Bátya	f	-3,27	-2,05	-4,48	-10,02	
Bedő	f	-19,84	3,10	-6,28	-23,17	
Bekecs	f	-10,02	-15,38	-10,39	-36,60	
Békcés	4	-3,65	0,46	-6,00	-9,80	
Békcésbaba	2	0,66	-1,54	1,23	0,36	+
Békéssámon	f	-7,25	-4,02	-22,02	-38,20	
Békésszentandrás	f	-15,69	-24,49	-12,59	-49,97	
Belsőbölcs	f	-9,93	2,80	-2,44	-9,69	
Benk	f	-7,71	-6,41	-21,09	-37,96	
Beregdaróc	f	-13,97	-7,77	-3,68	-25,65	
Beregsurány	f	-14,16	-16,30	-13,12	-43,46	
Berekbőszörmény	f	-9,01	-12,53	0,51	-20,99	
Berettyószentmárton	f	-18,40	-11,36	9,05	-20,76	+
Berettyóújfalú	4	-1,62	2,10	8,67	10,97	+
Bertesz	f	-1,75	-9,92	-14,00	-29,03	
Bertzék	f	-14,19	12,40	-0,58	-2,64	
Besenőd	f	-12,23	-4,51	-13,79	-30,96	
Besenőfőtelek	f	-7,15	-3,39	-9,83	-21,88	
Besenyőszög	f	-11,06	-16,68	-3,60	-33,62	

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Beszterec	f	4,53	-12,69	10,75	2,72	+
Biharkeresztes	f	2,25	-1,77	4,99	6,01	+
Biharmagybajom	f	-4,91	-3,73	-1,14	-9,89	
Bihartorda	f	-8,14	-8,68	-10,24	-26,30	
Biharugra	f	-20,66	-12,37	-9,22	-41,32	
Biri	f	-6,90	-14,26	-8,36	-32,15	
Boconád	f	-16,45	29,92	-6,55	5,99	+
Bodrogihalász	f	-5,18	-9,24	-7,83	-22,65	
Bodrogolaszi	f	-14,59	-9,87	-11,12	-36,83	
Bodrogszadány	f	-10,88	-12,82	-13,50	-36,48	
Bogyiszló	f	5,71	-1,57	-2,60	1,16	+
Bojt	f	-11,67	-10,75	-5,84	-27,96	
Boldog	f	10,96	-4,43	-16,40	-17,08	
Boldva	f	-9,42	-6,38	-12,03	-28,60	
Borsodivánka	f	6,56	-1,74	2,85	7,92	+
Borsodszemere	f	-6,62	-6,65	-2,76	-17,32	
Borpalád	f	-10,42	-6,96	-3,61	-20,84	
Bölköny	f	-4,02	-6,47	-2,22	-13,60	
Budapest	0	11,25	5,34	8,93	28,99	+
Bugyi	f	-13,64	-6,02	-12,68	-33,50	
Buj	f	-15,31	-7,11	-15,30	-39,10	
Büdszentmihály	f	-5,15	-0,28	-7,55	-13,82	
Cégyéndányád	f	-17,67	-11,92	-10,36	-39,54	
Cégléd	3	2,22	5,47	-4,87	2,42	+
Céglédbercel	f	-5,50	-3,39	-2,02	-11,97	
Cibakháza	f	-5,88	4,95	-12,22	-15,70	
Cigánd	f	-6,06	-9,37	1,28	-14,76	
Cinkota	f	118,85	-26,52	22,44	100,16	+
Csaholc	f	-18,51	-5,94	-18,93	-42,98	
Csanádabertti	f	-11,60	-7,96	-6,90	-28,14	
Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Csanádapáca	f	-6,92	10,73	-13,94	-13,20	
Csanádpalota	f	-9,34	-3,46	-8,97	-22,14	
Csány	f	-1,32	-7,48	-9,27	-20,89	
Csanylelek	f	3,75	1,99	-14,90	-13,81	
Csaroda	f	-12,69	-8,90	-12,98	-35,46	
Császártöltés	f	-15,06	0,17	-8,78	-25,37	
Császárló	f	-16,64	-8,01	-10,13	-34,15	
Csátalja	f	-1,23	-5,70	4,59	-2,46	
Csátvoly	f	-1,72	-4,62	3,49	-3,09	
Csegöld	f	-12,00	-13,35	-11,39	-37,27	
Cséke	f	-23,20	20,39	-7,94	-14,40	
Csenger	5	-7,11	-2,67	19,46	11,04	+
Csengersima	f	-9,84	-4,59	-13,82	-29,30	
Csengerújfalú	f	-10,57	-3,51	-6,57	-21,56	
Csépa	f	-2,07	-5,48	-3,88	-12,10	
Csepel	f	81,17	36,47	55,23	325,88	+
Csobjaj	f	-8,20	-15,54	1,32	-23,65	
Csongrád	4	-3,03	-3,28	-8,57	-16,51	
Csorvás	f	-0,72	-0,60	-3,25	-5,44	
Csökmő	f	-8,88	-9,90	-8,14	-26,71	
Csömör	f	9,01	-10,12	14,31	15,42	+
Dab	f	5,22	6,79	-3,84	8,03	+
Dámóc	f	-15,93	2,08	-14,84	-28,85	
Dancsháza	f	-6,16	0,00	-12,36	-19,48	
Dány	f	8,18	-2,52	-5,07	-0,83	
Darnó	f	-13,76	-12,27	-0,51	-26,61	
Darvas	f	-10,81	-8,58	0,71	-18,82	
Dávod	f	-10,84	-2,29	-0,87	-14,04	
Debrecen	1	13,72	7,53	6,68	32,21	+
Demecser	f	1,54	1,78	-5,78	-4,28	

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Derecske	5	-6,01	-0,13	-9,00	-16,25	
Derekegház	f	-17,32	12,01	3,27	-0,61	
Deszk	f	-10,36	-24,05	4,25	-31,11	
Déaványa	f	-7,57	-5,99	-4,97	-19,08	
Doboz	f	0,05	-8,87	-20,67	-34,48	
Dombegyház	f	-7,27	7,51	-16,31	-21,92	
Dombirtos	f	-20,66	-3,16	-9,18	-33,78	
Dombbrád	f	-7,24	-7,44	-6,08	-22,57	
Dormánd	f	-9,38	-5,16	-8,04	-23,65	
Döge	f	-18,87	-3,83	-16,23	-39,72	
Dömsöd	f	-2,12	1,90	-0,99	-1,18	
Dunaegyháza	f	-9,05	0,52	-8,96	-17,95	
Dunaharaszti	f	41,95	38,59	27,09	172,67	+
Dunakeszi	f	-8,49	14,87	37,17	61,41	+
Dunapataj	f	-1,20	3,34	-7,40	-5,63	
Dunaszentbenedek	f	-12,18	-1,59	-7,35	-20,62	
Dunavecse	5	2,08	2,33	-4,07	0,14	+
Dusnok	f	-10,95	-7,27	-3,69	-21,46	
Ecsér	f	11,20	-4,60	4,68	11,64	+
Egerfármos	f	-2,54	-9,47	-3,42	-17,26	
Egertlövő	f	-11,63	-10,90	-4,63	-27,62	
Egyek	f	-11,52	-1,41	6,20	-5,69	
Elek	f	-23,17	-2,67	-5,79	-31,55	
Emőd	f	-10,20	-4,19	-1,05	-15,55	
Encsentes	f	-4,08	-13,97	1,32	-18,27	
Endrőd	5	-12,15	-5,56	-13,62	-32,67	
Eperjeske	f	-9,68	-2,33	-16,68	-32,87	
Erdőtelek	f	-13,50	0,83	-5,50	-19,02	
Erk	f	1,73	-0,38	-7,63	-8,51	
Érpatlak	f	-15,21	-7,63	16,02	-5,67	
Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Érsekcsanád	f	7,17	11,20	-0,48	18,37	+
Esztrár	f	-14,19	5,73	-4,01	-13,02	
Fábiánháza	f	-3,63	-3,06	-9,16	-17,12	
Fábiánsebestyén	f	-4,08	-4,55	-15,80	-29,25	
Fajsz	f	2,93	4,60	-2,49	-0,84	
Farmos	f	8,23	7,98	-7,39	7,20	+
Fegyvernek	f	-18,34	-19,45	4,97	-34,01	
Fehérgyarmat	4	0,00	-9,08	7,38	-2,30	
Fejérese	f	-17,34	0,79	-11,63	-27,68	
Felsőberekci	f	-2,50	-2,22	-3,18	-8,75	
Felsődabas	f	-8,33	-1,73	-25,18	-41,37	
Felsőszentiván	f	-20,58	-2,05	8,24	-15,07	
Felsőzsóca	f	-1,85	-5,14	7,52	1,26	+
Fényeslitke	f	-18,29	-9,39	-16,49	-44,59	
Ferencszállás	f	-15,66	38,37	3,17	28,28	+
Foktő	f	-8,56	-0,39	-6,96	-15,13	
Fót	f	-4,90	-32,40	8,39	-31,38	
Földeák	f	-6,74	2,50	-11,80	-18,03	
Földes	f	-3,32	-4,60	-5,79	-14,40	
Furta	f	-4,08	-13,35	-6,96	-26,40	
Fülesd	f	-25,46	-11,40	-16,44	-48,96	
Fülöpszállás	f	1,34	-3,46	-7,47	-11,05	
Fülöp	f	-11,52	-3,33	-1,46	-16,42	
Fülöslaróc	f	-34,29	13,07	-23,94	-48,13	
Füzesabony	f	-3,01	1,32	-1,87	-3,82	
Füzesgyarmat	f	-2,61	-4,95	2,44	-5,36	
Gáborján	f	-6,11	-5,71	-7,76	-20,23	
Gacsály	f	-20,24	-3,24	-4,56	-27,56	
Gádoros	f	-4,95	8,59	-10,65	-8,47	
Galgahévíz	f	1,42	-5,39	-6,47	-12,79	

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Gara	f	-4,90	-10,91	6,17	-10,60	
Garbold	f	-10,96	-8,47	-8,70	-28,09	-13,64
Gáva	f	-18,83	5,97	-14,31	-28,73	-6,70
Gebe	f	-4,28	-11,76	-8,30	-25,98	-13,10
Géberjén	f	-10,26	-0,19	-16,94	-30,13	-30,67
Gédertak	f	-21,39	-0,20	-9,56	-30,67	5,16 +
Gágyón	f	4,59	-6,80	5,80	3,87	-7,98
Gelej	f	-9,96	21,01	-7,93	2,40	90,25 +
Gélenes	f	-13,97	-7,21	-14,12	-33,88	-24,08
Gemze	f	-9,61	-4,34	-29,71	-48,71	8,41
Gergelyi	f	-8,10	-6,53	-14,89	-30,71	-19,24
Geszt	f	-0,06	-6,67	-28,39	-39,35	2,04 +
Gesztely	f	-4,36	-3,29	-1,43	-9,30	-7,66
Geszteréd	f	-7,84	-7,39	-9,22	-27,14	-28,83
Girincs	f	-5,53	-8,72	-11,29	-27,76	-18,42
Gulács	f	-16,98	-4,59	-12,66	-33,33	-39,95
Gyoma	4	-8,43	0,51	-2,05	-10,03	-35,29
Gyón	f	-5,81	-1,84	-5,77	-15,25	-12,32
Győröcske	f	-29,47	-20,93	-30,53	-72,63	-38,21
Győrtelek	f	-7,36	0,98	1,87	-4,29	-8,95
Gyula	2	7,21	9,75	5,22	23,55	-32,20
Gyulaháza	f	-17,18	5,92	-10,89	-23,60	-19,63
Gyulavári	f	-12,13	-7,57	-4,34	-24,79	-12,57
Gyügye	f	-12,89	3,53	-4,57	-14,18	-8,43
Gyüre	f	-11,78	-1,53	-5,60	-19,38	-56,95
Hajdubagos	f	5,18	5,51	-3,78	6,74	-17,74
Hajduböszörmény	3	-2,28	-3,13	-8,96	-16,05	-11,96
Hajdudorog	5	-8,16	1,35	-13,56	-22,11	-23,12
Hajdúhadház	f	-4,34	-0,29	-4,52	-9,96	-21,52
Hajdúnánás	4	-5,12	-3,03	-6,69	-15,51	-15,37
					6,05	-3,00
Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Hajdúsámson	f	-5,54	3,48	-1,47	-3,49	
Hajdusoboszló	4	-6,34	7,71	-13,37	-13,64	
Hajduszóvát	f	-4,75	-1,15	-0,69	-6,70	
Hajós	f	-9,65	-1,07	-2,08	-13,10	
Harta	f	-14,41	-7,37	-8,12	-30,67	
Harvan	4	3,48	2,82	-1,27	5,16	
Hejőbába	f	-13,72	-10,27	17,04	-7,98	
Hejőcsaba	f	11,79	20,94	28,91	90,25	
Hejőkeresztúr	f	-3,85	-14,51	-5,07	-24,08	
Hejőkürt	f	-13,43	-13,41	8,41	-19,24	
Hejőpapi	f	-9,11	8,26	2,76	2,04	
Hejőszalonta	f	-4,91	-11,32	9,12	-7,66	
Hencida	f	-7,24	-9,64	-11,16	-28,83	
Hercegszántó	f	-1,13	-17,08	0,72	-18,42	
Hermánzeg	f	-13,49	-4,87	-20,00	-39,95	
Hernádkak	f	-21,91	2,89	-16,01	-35,29	
Hernádnémeti	f	-4,54	-0,54	-6,35	-12,32	
Hete	f	-12,98	-25,13	0,68	-38,21	
Heves	4	1,03	5,92	-8,95	-3,40	
Heveszekevény	f	-14,59	0,00	-15,70	-32,20	
Hévígyörök	f	-11,61	-2,72	-4,46	-19,63	
Hodász	f	-11,69	-10,68	9,56	-12,57	
Hódmezővásárhely	3	-3,64	-0,86	-3,90	-8,43	
Homokmégy	f	-9,98	-44,17	-3,32	-56,95	
Hort	f	-8,16	-4,00	-4,42	-17,74	
Hosszúpályi	f	-8,82	-0,74	-2,12	-11,96	
Ibrány	f	-3,75	-11,66	-4,37	-23,12	
Ignci	f	-14,72	-1,14	-6,23	-21,52	
Ilk	f	-8,32	-11,46	5,30	-15,37	
Irsa	f	6,05	3,53	-9,23	-3,00	

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Izsák	f	9,68	-6,95	-9,47	-11,57	-18,52
Jákóhalma	f	-4,17	-4,97	-10,28	-20,93	-25,73
Jánd	f	-8,68	-17,25	4,41	-22,17	-17,20
Jánk	f	-13,23	-15,52	-14,73	-41,79	6,62 +
Jánoshalma	f	18,47	2,20	0,25	21,81	4,55 +
Jánoshida	f	-9,96	-8,06	-5,56	-24,52	-16,12
Jármi	f	-13,57	-5,68	-4,63	-24,14	-22,81
Jászalsószentgyörgy	f	-8,51	-3,06	-8,82	-20,97	-12,23
Jászapáti	4	-7,66	1,03	-9,82	-17,70	-20,38
Jászatrokzallás	f	-6,46	-4,34	-9,87	-22,38	-4,54
Jászberény	3	-0,08	2,35	-14,65	-14,97	-12,65
Jászdósa	f	1,07	-8,02	0,30	-7,45	-9,26
Jászfelsőszentgyörgy	f	-0,76	-5,26	-13,03	-21,28	31,29
Jászfényszaru	f	4,60	-1,41	-8,41	-7,93	10,64
Jászkarajenő	f	-19,31	-6,52	-11,52	-38,39	-14,16
Jászkiser	f	-9,49	-0,90	-3,88	-14,30	-3,55
Jászládány	f	-13,71	-5,76	-8,62	-28,76	-15,97
Jászszentandrás	f	-14,15	-2,08	-14,80	-35,15	-3,58
Jászszentlászló	f	0,66	-5,75	-12,41	-22,01	-9,40
Jásztelek	f	0,89	-2,65	-13,02	-15,59	-1,36
Jéke	f	-29,28	-13,85	-5,04	-45,64	-8,99
Kaba	f	-5,66	-0,91	-4,05	-10,87	8,45
Kakucs	f	-4,29	10,74	-7,71	-3,44	8,45
Kál	f	-13,86	3,33	-4,46	-15,52	-13,60
Kállósején	f	-11,94	-12,20	4,34	-20,48	-32,33
Kalocsa	3	-2,94	2,54	-7,27	-8,20	2,98
Kántorjánosi	f	-15,73	12,80	-9,88	-15,56	-6,21
Kápolna	f	-11,03	0,34	-6,21	-17,33	-5,00
Karcag	3	-1,65	-3,65	-1,41	-7,19	-9,05
Karcsa	f	-2,72	2,37	-7,88	-10,26	-1,45 +
Károlyfalva	f	-22,00	4,95	-1,04	-18,52	-15,65
Karos	f	15,01	-24,06	-10,10	-25,73	-20,17
Katymár	f	-11,41	-14,04	9,38	-17,20	-8,76
Kecel	f	5,46	1,64	-0,63	6,62	1,85
Kecskemét	2	2,78	4,11	-2,36	4,55	1,85
Kék	f	-1,55	-8,97	-3,60	-16,12	1,85
Kékcse	f	3,61	-4,35	-15,35	-22,81	1,85
Kemecse	f	-4,32	0,39	-6,58	-12,23	1,85
Kenderes	f	-10,64	-4,89	-4,36	-20,38	1,85
Kenézlő	f	-13,38	-4,05	-4,54	-22,47	1,85
Keresend	f	-3,81	2,24	-12,65	-16,28	1,85
Kerekegyháza	f	6,94	-3,44	-9,26	-9,74	1,85
Kerepes	f	23,65	10,64	31,29	96,50	1,85
Keresztespüspöki	f	-4,54	-14,16	-3,55	-23,84	1,85
Kérszemén	f	-13,59	-8,38	-15,97	-36,50	1,85
Kesznyéten	f	-4,02	-8,10	-3,58	-16,69	1,85
Kétegyháza	f	-12,82	0,73	-9,40	-22,17	1,85
Kevermes	f	-20,29	11,81	-1,36	-10,84	1,85
Királyhegyes	f	-8,19	-9,37	-8,99	-26,92	1,85
Kisar	f	-2,75	-8,84	8,45	-3,77	1,85
Kisacsás	f	-0,52	-2,20	-13,60	-20,83	1,85
Kishódos	f	-15,10	-7,30	-32,33	-49,74	1,85
Kiskálló	f	11,09	22,94	2,98	43,42	1,85
Kisköre	f	-2,80	-2,55	-6,21	-13,45	1,85
Kiskőrös	4	10,37	-1,86	-5,00	1,45	1,85
Kiskundorozsma	5	0,18	-3,96	-9,05	-15,65	1,85
Kiskunfélegyháza	3	-8,68	-1,76	-8,76	-20,17	1,85
Kiskunhalas	3	11,14	2,53	1,85	16,67	1,85
Kiskunlacháza	f	2,92	-1,75	-3,89	-3,32	1,85
Kiskunmajsa	f	5,56	-12,86	-8,73	-21,24	1,85

VÁNDORMOZGALOM A TRIANONI ALFÖLD TERÜLETÉN A 20. SZÁZAD ELSŐ HARMADÁBAN

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Kisléta	f	-12,33	-3,28	-15,37	-31,60	-10,84
Kislónya	f	-9,81	-18,91	-18,29	-45,02	-27,94
Kismarja	f	-9,31	-4,12	-12,85	-27,18	-11,82
Kisnamény	f	-13,73	-7,59	-27,41	-46,73	-9,95
Kisroszi	f	-13,36	-7,67	-4,67	-25,70	-15,38
Kispalád	f	-13,30	-3,42	-4,18	-20,29	-24,67
Kispest	f	65,04	54,03	19,93	233,25	-19,12
Kisrozsnyó	f	12,89	-10,75	-23,45	-29,56	-6,60
Kistarcsa	f	86,16	39,55	6,10	191,72	-21,26
Kistelek	f	-5,72	-0,22	-3,39	-9,88	-12,11
Kistokaj	f	-6,74	-0,99	5,55	-1,91	-12,47
Kisújszállás	4	-5,01	0,49	-3,50	-8,14	-0,70
Kisvárda	3	9,89	10,25	13,04	40,39	-12,63
Kisvársány	f	-7,51	-21,28	-0,11	-29,92	-6,66
Kiszombor	f	-4,55	4,36	11,94	12,39	18,02
Kiszállás	f	-20,42	-0,84	-29,11	-54,40	-8,11
Kiszekeres	f	-10,62	-1,18	-24,60	-39,29	0,21
Klárafalva	f	-5,60	-1,23	-3,26	-10,29	5,70
Kocsér	f	-16,81	-7,53	-12,11	-38,37	-12,62
Kocsord	f	-8,94	-7,01	-4,54	-21,85	-20,81
Kóka	f	1,42	-6,36	-1,34	-7,10	9,72
Kokad	f	-14,97	-0,87	-1,75	-17,34	-14,84
Komádi	f	-2,13	-5,64	-4,60	-13,88	13,42
Komoró	f	-14,00	-11,17	-8,63	-33,26	-5,50
Kompolt	f	-13,55	-3,25	-10,93	-27,45	-1,97
Kondoros	f	15,55	6,22	4,27	31,11	2,42
Konyár	f	-4,93	2,98	-2,07	-4,12	-18,47
Kopócsapáti	f	-18,70	-1,66	-2,51	-22,77	-20,25
Kótaj	f	-7,46	-28,91	-8,05	-46,50	2,17
Kölcse	f	-17,21	-17,39	-7,61	-41,31	-8,80
	f					3,31
	f					30,03
	f					-22,16
Kömlő	f	-7,54	0,10	-3,11	-10,84	
Kömörő	f	-5,39	-11,08	-8,94	-27,94	
Köröm	f	-4,76	-0,62	-5,75	-11,82	
Körösladány	f	-3,01	1,81	-7,93	-9,95	
Körösnagyhársány	f	-7,23	-2,41	-5,68	-15,38	
Köröstarcsa	f	-9,86	-3,27	-10,64	-24,67	
Körösrizskál	f	-13,06	2,26	-6,60	-19,12	
Körörszegapáti	f	13,93	-15,81	-12,11	-21,26	
Kötegyán	f	-14,16	-11,76	-12,47	-38,46	
Kőtelek	f	-12,52	-8,30	-0,70	-22,08	
Kővegy	f	-6,75	6,81	-12,63	-14,83	
Kunágota	f	-19,15	-5,08	-6,66	-31,24	
Kunbajja	f	0,90	-8,23	18,02	10,06	
Kuncsorba	f	-27,26	-11,36	-18,12	-55,90	
Kunhegyes	4	-3,15	9,26	-8,11	-2,94	
Kunmadaras	f	-2,45	2,44	0,21	0,18	
Kunszentmárton	4	-9,83	5,70	-5,78	-10,34	
Kunszentmiklós	4	-3,71	-4,07	-12,62	-21,49	
Kübekháza	f	-6,36	-6,22	-20,81	-35,31	
Külsőbölcs	f	1,36	2,49	9,72	14,50	
Láca	f	-0,17	-8,83	-14,84	-27,17	
Ládháza	f	-8,28	10,04	13,42	20,58	
Lajosmizse	f	-23,52	-5,41	-5,50	-34,73	
Laskod	f	-17,82	-11,58	-1,97	-31,46	
Legyesbénye	f	-0,45	-16,21	2,42	-16,26	
Levelek	f	-10,96	-13,50	-18,47	-46,09	
Lörév	f	-0,76	-4,77	-20,25	-25,30	
Lövöpetri	f	-10,04	-6,38	2,17	-14,50	
Luka	f	9,76	-8,80	3,31	2,73	
Madaras	f	-13,66	-30,42	30,03	-22,16	

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30	B
Magosliget	f	-0,29	-31,17	-18,54	-50,00	
Magy	f	30,93	-12,16	-21,92	-24,74	
Magyarbánhegyes	f	24,71	-5,33	-15,00	-5,44	
Magyarcsanak	f	-4,43	-1,96	-12,18	-18,45	
Magyardombegyház	f	-27,72	21,50	-16,32	-28,60	
Magyarhomorog	f	-21,30	-8,57	-8,15	-37,02	
Magyartés	f	-21,71	-10,47	-18,69	-49,78	
Majosháza	f	3,38	-4,97	-12,95	-18,84	
Majtis	f	-22,18	-2,07	-11,84	-34,80	
Makád	f	-8,09	-3,06	-1,15	-12,10	
Maklár	f	-8,32	1,86	-8,10	-15,37	
Makó	3	-3,46	6,32	-7,21	-4,86	
Mályi	f	-0,81	-4,04	6,46	3,06	+
Mánd	f	-2,47	-27,86	6,42	-28,09	
Mándok	5	-4,93	0,71	3,92	0,34	+
Márzapócs	f	-3,03	-8,82	-12,99	-26,68	
Márok	f	-1,31	-16,45	-50,18	-71,91	
Márokpapi	f	-3,54	-13,92	-14,63	-32,74	
Mátészalka	4	-5,83	2,34	22,56	23,96	+
Mátételke	f	-21,96	-5,54	-14,32	-40,82	
Matolcs	f	-6,56	-6,76	-5,64	-20,18	
Mátyus	f	-16,08	-11,53	-26,76	-55,94	
Medgyeshodzás	f	-17,75	-15,75	-11,84	-43,25	
Medgyesegyháza	f	2,26	42,61	-23,13	11,60	+
Megegyező	f	-11,26	-7,17	-12,37	-30,25	
Méhkerék	f	2,51	-7,54	3,33	-2,40	
Méhtelek	f	-15,36	1,09	-17,91	-32,81	
Mélykút	f	-16,63	-10,39	-7,63	-34,16	
Métk	f	-2,17	-1,49	8,47	6,66	+
Mesterszállás	f	-9,16	-13,27	-8,90	-32,77	
Mezőberény	5	-7,59	-2,22	-1,08	-11,01	
Mezőcsát	4	-1,01	2,88	-3,47	-1,86	
Mezőgán	f	1,05	-6,16	-6,08	-12,06	
Mezőhegyes	f	-15,22	-16,97	-5,80	-39,60	
Mezőkeresztes	f	-1,26	2,84	-15,03	-14,88	
Mezőkovácsháza	5	-15,19	-6,59	-4,53	-26,82	
Mezőkövesd	4	-5,94	-1,37	-5,73	-14,46	
Mezőladány	f	-21,24	-1,92	-5,70	-28,48	
Mezőnagymihály	f	-24,69	-0,43	-41,00	-65,88	
Mezőnyárad	f	-2,53	-0,86	-1,35	-5,41	
Mezőnyék	f	-3,30	1,41	16,60	19,90	+
Mezőpéterd	f	-10,26	-12,20	-9,77	-33,42	
Mezősas	f	-5,43	-8,58	3,49	-10,87	
Mezőtárkány	f	-9,72	-5,40	-0,88	-15,83	
Mezőtúr	3	-6,63	1,87	-7,33	-12,50	
Mezőzombor	f	4,77	-22,33	-10,35	-33,37	
Mikepércs	f	-8,11	-5,47	-5,09	-19,40	
Milota	f	-12,70	-8,23	8,54	-12,91	
Mindszent	5	-5,66	-4,24	-9,75	-20,22	
Miske	f	-3,45	-4,82	0,33	-8,22	
Monostorpályi	f	-12,39	-10,65	-4,94	-29,00	
Nábrád	f	-5,36	-1,20	-7,74	-14,75	
Nádudvar	f	-8,85	-4,44	-7,39	-21,32	
Nagyar	f	-17,37	-8,44	-7,54	-31,53	
Nagybánhegyes	f	-24,54	-14,09	-1,58	-38,95	
Nagybaracska	f	-15,57	-9,03	-2,60	-26,80	
Nagycsécs	f	-1,31	-5,18	-8,34	-16,03	
Nagydobos	f	0,88	-8,96	-10,79	-22,36	
Nagyecsed	f	1,97	-1,97	-0,88	-1,61	
Nagyfüged	f	-18,32	2,44	-9,38	-27,38	

VÁNDORMOZGALOM A TRIANONI ALFÖLD TERÜLETÉN A 20. SZÁZAD ELSŐ HARMADÁBAN

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Nagybátó	f	-20,65	-12,82	-17,81	-49,71	
Nagyhalász	f	-1,76	-12,67	-10,05	-30,28	
Nagyhódos	f	-26,74	2,56	-40,69	-62,83	
Nagyiván	f	-15,12	-4,49	-11,15	-31,36	
Nagykalló	4	1,68	1,06	2,34	5,47	+
Nagykamარás	f	38,61	0,03	-6,42	27,50	+
Nagykátá	4	8,03	1,92	-5,23	3,39	+
Nagykeréki	f	-14,35	3,03	-10,63	-22,84	
Nagykőrös	3	-3,04	-2,82	-7,20	-13,83	
Nagykörtü	f	-9,33	-13,50	-6,48	-31,00	
Nagyléta	f	-9,92	-3,78	-4,05	-18,02	
Nagylónya	f	3,05	-45,81	-4,67	-57,21	
Nagymagócs	f	-25,32	-20,66	11,89	-34,78	
Nagymajláth	f	-17,47	-6,43	-25,05	-48,84	
Nagyrabé	f	6,00	-10,71	-10,22	-18,42	
Nagyrév	f	-5,14	1,17	2,87	-1,04	
Nagyrovzány	f	-15,86	-13,64	0,00	-29,53	
Nagyszekeres	f	14,92	-35,32	-6,32	-33,33	
Nagyszénás	f	11,33	3,06	4,00	21,55	+
Nagytarcsa	f	-7,14	-3,44	-7,00	-19,08	
Nagyvarsány	f	-15,44	-3,71	0,43	-18,78	
Napkor	f	-9,63	-6,33	-14,01	-33,96	
Négyes	f	-19,98	-12,15	-1,56	-32,78	
Nemesbikk	f	-5,78	-8,76	-7,35	-22,67	
Nemesborzova	f	-9,59	-9,77	8,04	-12,33	
Nemesnáudvar	f	-3,75	-7,32	10,30	-1,37	
Nyáregyháza	f	-3,70	-1,45	-10,21	-18,05	
Nyírbrány	f	-1,00	-8,87	-1,80	-14,33	
Nyírcsád	f	8,29	-8,01	-4,55	-7,93	
Nyíradony	f	-1,63	-5,59	-6,55	-16,37	
Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Nyírbátor	4	16,11	8,69	-0,10	27,33	+
Nyírbétek	f	-17,87	-9,89	-15,83	-44,83	
Nyírbogát	f	-13,48	-9,71	-10,35	-33,09	
Nyírbogdány	f	-6,18	-13,69	-11,30	-34,61	
Nyírcsaholy	f	-16,20	-5,69	-4,89	-27,67	
Nyírcsászári	f	-4,00	3,07	-4,10	-5,76	
Nyírdersz	f	-11,19	-6,33	-8,16	-26,69	
Nyíregyháza	2	5,07	9,48	7,64	26,03	+
Nyírgelse	f	1,28	-11,86	-16,42	-32,55	
Nyírgyulaj	f	-12,95	-8,49	-3,22	-25,19	
Nyírbrony	f	-15,84	-18,84	3,57	-32,83	
Nyírjákó	f	-0,51	-1,21	-19,37	-26,57	
Nyírkarász	f	-18,49	-9,02	-18,71	-46,90	
Nyírkércs	f	-13,19	0,18	0,15	-12,80	
Nyírlövő	f	-7,96	-17,95	-19,85	-49,52	
Nyírlugos	f	-13,34	-3,90	-10,94	-30,18	
Nyírmada	f	5,44	-0,93	-6,43	-4,65	
Nyírmártonfalva	f	9,19	-28,42	9,64	-19,25	
Nyírtmegegyes	f	-7,71	-13,33	-8,04	-31,78	
Nyírmihálydi	f	-2,60	-9,50	-3,59	-17,86	
Nyírparasznya	f	16,42	-9,62	-5,12	-0,68	
Nyírpalazony	f	5,44	0,82	0,86	7,69	+
Nyírpillis	f	-3,75	27,21	-19,41	-2,91	
Nyírtrass	f	-15,63	-11,46	-12,23	-38,93	
Nyírtét	f	-18,30	-2,33	-6,82	-28,57	
Nyírura	f	-6,59	-6,53	-5,92	-19,86	
Nyírvasvári	f	-13,05	-41,15	3,83	-52,84	
Ócsa	f	-0,33	5,68	6,14	14,85	+
Ófehértó	f	-6,85	1,48	-13,00	-21,09	
Okány	f	5,26	-0,51	4,40	10,28	+

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Óécske	f	-4,48	-2,94	-7,30	-14,73	
Olaszlizska	f	-9,32	-2,80	-10,42	-23,33	
Olesva	f	-3,82	-11,11	-9,82	-26,85	+
Olesvaapáti	f	-19,79	-10,12	-9,90	-39,34	
Onga	f	-4,07	-11,31	-8,98	-27,99	
Ónod	f	-3,92	2,54	-5,75	-7,55	
Ópályi	f	-6,46	-6,17	-7,00	-20,97	
Ordas	f	2,07	7,54	9,98	18,78	+
Orgovány	f	22,16	-3,77	-12,18	-4,55	
Oros	f	-3,57	-8,24	4,10	-8,27	
Oroszáza	3	-4,76	6,87	-1,22	1,03	+
Ószentiván	f	-7,67	-13,72	-2,32	-25,61	
Ósöd	f	-8,77	-5,54	-3,47	-17,57	
Őr	f	-1,47	-9,64	-9,35	-23,95	
Őrkény	f	5,03	6,25	1,17	14,96	+
Őrvény	f	-16,23	-10,63	3,36	-23,44	
Pácín	f	0,63	-10,73	-2,03	-14,12	
Páhi	f	-8,90	-49,99	-10,50	-78,11	
Pálmonostora	f	-11,23	-0,29	1,99	-8,99	
Panyola	f	-9,64	-10,91	-5,07	-24,61	
Pap	f	-12,59	0,19	-14,48	-28,88	
Papos	f	-1,86	-7,26	-5,75	-17,10	
Paszab	f	-14,25	-9,92	-6,18	-31,43	
Pátróha	f	-5,37	-4,90	-7,09	-19,29	
Pátyod	f	-14,91	-5,59	-3,51	-23,53	
Pély	f	-12,59	-6,94	-13,79	-34,24	
Penészelek	f	-7,73	-2,99	6,78	-3,18	
Penyige	f	-12,93	-13,59	2,76	-24,00	
Petreg	f	-3,00	-8,99	-11,67	-26,59	
Pesterzsébet	f	73,11	19,92	60,18	267,41	+
Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Peszérdaacs	f	-7,65	-27,02	-25,48	-64,24	
Petneháza	f	-10,93	-9,38	-8,21	-30,30	
Pilis	f	6,90	-3,45	2,94	6,53	+
Pirtitse	f	-8,09	-6,78	-5,04	-21,91	
Pitvaros	f	-17,61	-4,60	-14,17	-37,20	
Pocsaj	f	-7,68	-2,56	-6,39	-17,07	
Pócsmegyer	f	-5,65	1,65	-1,92	-5,97	
Pócsperri	f	-13,30	-4,42	-9,24	-28,16	
Poga	f	23,62	8,05	-7,49	22,65	+
Polgár	f	-14,72	-13,00	-6,64	-35,80	
Porsalma	f	-8,36	-4,39	-1,91	-15,12	
Poroszló	f	-0,62	-3,47	-4,55	-9,09	
Prónayfalva	f	-34,61	-5,26	3,02	-36,62	
Prügy	f	-5,96	-12,16	-5,32	-25,26	
Pusztadobos	f	-17,51	-7,51	-9,38	-35,87	
Pusztaföldvár	f	-20,40	9,65	2,09	-8,73	
Pusztamonostor	f	-12,31	-2,03	-12,20	-29,09	
Pusztavacs	f	-30,47	-13,48	-35,84	-78,19	
Püspökladány	5	-1,76	-3,05	-7,32	-14,20	
Püspöklele	f	-3,21	-15,19	-5,83	-28,81	
Ráckeve	4	-1,65	-3,85	-4,78	-10,54	
Rakamaz	f	-15,04	-9,23	-0,28	-24,83	
Rákóczi falva	f	15,78	-4,76	3,63	14,43	+
Rákocsaba	f	42,33	7,04	29,33	111,86	+
Rákostesztrúr	f	-10,70	-20,56	9,29	-23,99	
Rákospalota	f	88,34	34,18	16,72	212,80	+
Rákosszentmihály	f	91,05	48,52	38,38	316,39	+
Ramocsaháza	f	-15,87	-3,61	-13,49	-34,61	
Rápolit	f	-20,81	14,43	-9,51	-17,70	
Reformátuskövesháza	f	-10,95	11,07	-20,79	-25,21	

VÁNDORMOZGALOM A TRIANONI ALFÖLD TERÜLETÉN A 20. SZÁZAD ELSŐ HARMADÁBAN

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Rém	f	-54,00	8,71	-3,51	-50,44	
Rétközberencs	f	-6,39	-11,64	1,91	-17,30	
Révaranyos	f	-19,61	-0,33	-15,47	-35,91	
Révületnyvár	f	-8,67	-1,43	5,60	-3,64	
Riese	f	-4,26	-3,02	5,48	-1,31	
Rohod	f	-6,87	0,00	-10,38	-19,77	
Rozsály	f	-11,63	-8,15	-14,60	-35,35	
Sajóbesenyő	f	-10,33	-8,50	-3,75	-22,46	
Sajócszeg	f	-9,05	4,76	-3,54	-8,14	
Sajóhidvég	f	-5,45	6,44	-9,19	-8,58	
Sajókeresztúr	f	0,14	2,67	5,10	8,23	+
Sajóklád	f	-7,22	-0,15	-2,08	-9,68	
Sajóőrös	f	-21,34	1,41	-12,93	-33,67	
Sajópálfa	f	-15,14	2,81	-0,96	-13,46	
Sajópetri	f	-4,28	-8,21	-12,69	-27,72	
Sajósenye	f	1,69	-16,10	-7,85	-24,58	
Sajószöged	f	-14,97	-10,07	-8,13	-33,13	
Sajóvámos	f	-6,84	2,61	-13,53	-19,15	
Sándorfalva	f	9,17	8,47	-11,05	4,26	+
Sáp	f	-7,64	-6,55	-4,64	-19,11	
Sára	f	-4,76	-16,13	-14,38	-36,05	
Sáránd	f	-8,66	-0,06	-3,37	-12,24	
Sári	f	-9,68	-8,20	-4,70	-24,18	
Sarkad	5	-2,91	5,44	0,18	3,26	+
Sarkadkeresztúr	f	8,41	-0,62	-12,71	-10,53	
Sátópatlak	4	1,68	-1,63	-12,29	-15,76	
Sátrétudvari	f	2,58	-8,01	0,76	-5,59	
Sarud	f	-13,48	-9,29	-8,59	-31,71	
Sátoraljaiújhely	2	9,98	6,09	-15,06	-1,71	
Semjén	f	-3,69	-8,32	-4,49	-17,69	
Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Sényő	f	-2,66	8,63	-59,16	-81,23	
Solt	f	-1,62	0,54	-10,02	-12,54	
Soltvadkert	f	-3,79	-3,52	-7,30	-16,92	
Sonkád	f	-8,92	-11,05	-67,50	-92,49	
Soroksár	f	29,78	12,57	-22,56	7,36	+
Sóstófalva	f	-17,36	10,33	4,10	-3,13	
Sövényháza	f	-21,57	-7,11	-7,00	-36,03	
Sütkös	f	2,94	1,01	-6,09	-2,42	
Szabadszállás	f	6,52	-22,48	-5,75	-25,72	
Szabolcs	f	-29,55	-3,10	-10,83	-41,64	
Szabolcsbáka	f	-16,57	-12,13	-6,93	-36,04	
Szabolcsveresmart	f	-14,93	-12,99	5,25	-22,53	
Szajol	f	-7,22	11,21	22,00	38,15	+
Szalkád	f	-23,05	-8,63	-4,88	-36,07	
Szalmár	f	-10,59	3,72	-3,01	-10,18	
Szakoly	f	3,84	-17,44	-6,21	-24,84	
Szalkszentmárton	f	-5,82	4,18	-6,35	-8,29	
Szamosgyalvas	f	-17,58	-19,59	-7,23	-42,26	
Szamosbecs	f	-17,58	-8,46	-11,35	-35,38	
Szamoskér	f	-13,15	-19,29	-6,24	-38,45	
Szamosllyi	f	-44,58	-10,90	-2,64	-53,90	
Szamosatairfalva	f	-30,49	-6,57	-1,45	-36,81	
Szamosújlak	f	-16,29	-8,13	8,17	-15,43	
Szamoszeg	f	-10,17	-7,64	13,40	-4,80	
Szank	f	5,06	-14,18	-9,58	-25,82	
Szarvas	3	-9,82	-5,05	-6,37	-21,13	
Szatmárcseke	f	-16,77	-2,97	-13,24	-31,10	
Szatmárokörítő	f	4,11	-9,15	-5,07	-10,51	
Szeged	1	3,01	-3,61	7,08	7,04	+
Szeghalom	4	-7,47	-6,00	-0,72	-14,46	

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Szeglón	f	-16,40	-1,35	-10,81	-29,37	
Szegvár	f	-6,64	5,08	-9,44	-11,73	
Székelly	f	-21,06	-15,72	1,87	-34,81	
Szelevény	f	-11,27	-37,77	-14,37	-64,82	
Szentes	3	-3,82	4,68	-2,60	-1,79	
Szentesmánya	f	-8,79	-8,05	-10,21	-29,08	
Szentiván	f	-10,52	-2,63	-5,31	-18,90	
Szentlőrincváta	f	0,07	-5,52	6,27	1,60	+
Szentmártonkáta	f	-14,94	3,93	-1,08	-12,15	
Szempéterszeg	f	-12,60	-8,08	-6,67	-27,44	
Szeremle	f	2,26	-10,29	14,57	4,01	+
Szerencs	4	-0,04	-11,39	1,25	-11,84	
Szerrep	f	4,98	-9,37	-12,00	-20,30	
Szigetbecse	f	-3,58	-3,66	5,40	-1,36	
Szigetcsép	f	15,39	-6,73	-13,88	-12,59	
Szigetmonostor	f	-9,19	-8,56	5,28	-12,73	
Szigetszentmárton	f	4,85	-10,50	-10,64	-22,06	
Szigetszentmiklós	f	8,63	3,30	2,52	16,15	+
Szigetújfalu	f	-8,56	-9,66	-15,75	-37,42	
Szihalom	f	-6,59	1,65	-5,58	-11,65	
Szilkszó	4	13,16	2,16	0,51	16,34	+
Szirma	f	-5,57	-9,45	-1,72	-17,48	
Szirmabesenyő	f	-5,05	1,94	-6,87	-10,74	
Szolnok	2	2,36	10,45	9,98	27,00	+
Szód	f	35,44	-36,84	38,99	27,83	+
Szőreg	f	2,57	-17,18	25,50	7,14	+
Tahitótfalu	f	0,35	7,03	-2,98	4,26	+
Tákos	f	-9,93	-24,13	-18,27	-51,33	
Taksony	f	-1,29	-0,79	16,35	20,36	+
Taktarharkány	f	-3,96	-13,17	7,33	-10,92	
Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Taktakénéz	f	-18,32	-15,91	9,66	-25,13	
Taktaszada	f	-5,68	-10,63	-14,14	-32,83	
Táppé	f	-1,55	-7,80	-1,70	-12,30	
Táptóbitske	f	2,03	4,11	-6,64	-1,58	
Táptógyörgye	f	0,84	-5,19	-7,41	-13,12	
Táptóóság	f	12,03	-8,52	-3,84	-3,57	
Táptóosly	f	10,46	3,26	-5,81	6,24	+
Táptószecső	f	11,11	-1,04	7,09	19,25	+
Táptószéle	f	7,72	11,54	-15,10	-0,74	
Táptószentmárton	f	-8,72	7,56	-1,63	-2,72	
Tárcal	f	-14,68	-6,14	-9,53	-30,50	
Tárnabod	f	-23,20	2,56	-11,45	-32,85	
Tárnaméra	f	-6,07	-1,94	-10,59	-21,00	
Tarnaörs	f	-3,47	-5,95	0,18	-9,90	
Tarnaszentmiklós	f	-11,25	-14,29	1,24	-25,59	
Tarnaszadány	f	-8,07	-3,31	-6,91	-19,83	
Tárpa	f	-7,67	-4,09	-7,10	-19,56	
Tass	f	-9,72	7,33	1,96	-0,75	
Tataháza	f	-17,59	0,18	2,82	-14,77	
Tatarszentgyörgy	f	-13,31	9,78	4,85	3,91	+
Téglás	f	-12,49	-4,73	-47,98	-69,56	
Tépe	f	-13,66	-7,01	-2,82	-23,02	
Tertiten	f	-7,22	-10,00	-11,95	-29,47	
Tímár	f	-14,22	-1,61	-8,01	-25,02	
Tiszaadony	f	-16,07	-27,08	-12,37	-53,94	
Tiszabábolna	f	-7,62	-5,94	4,41	-8,89	
Tiszabecs	f	1,82	-8,20	-3,07	-11,06	
Tiszabercel	f	-10,48	-10,84	-11,80	-35,10	
Tiszabördéd	f	-14,75	2,79	-16,33	-30,34	
Tiszabő	f	-11,23	-13,75	1,65	-24,06	

VÁNDORMOZGALOM A TRIANONI ALFÖLD TERÜLETÉN A 20. SZÁZAD ELSŐ HARMADÁBAN

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Tiszaabony	f	-12,93	-10,34	-7,65	-31,32	
Tiszaadony	f	-7,39	-15,32	0,79	-23,79	
Tiszacsécsé	f	-9,45	5,63	1,22	-2,61	+
Tiszacsécsé	f	-3,96	-10,90	0,65	-15,70	
Tiszadada	f	-13,13	-1,33	-2,99	-17,59	
Tiszaderzs	f	-10,74	-0,08	-3,48	-14,78	
Tiszadob	f	-10,26	-13,76	0,39	-23,96	
Tiszadorogma	f	-6,60	-8,69	-7,10	-22,89	
Tiszaszőlős	f	-15,77	-10,47	-12,55	-39,91	
Tiszaföldvár	5	-1,42	5,48	7,11	13,15	+
Tiszafüred	4	-8,75	-0,70	-7,20	-17,42	
Tiszagar	f	-23,52	1,35	-11,49	-33,08	
Tiszainoka	f	-7,22	-0,19	2,13	-5,22	
Tiszakanyár	f	-12,12	-5,94	-3,65	-22,30	
Tiszakarád	f	2,37	-12,25	1,22	-10,97	
Tiszakeresztény	f	-13,10	-3,05	-12,65	-29,87	
Tiszakeszi	f	-8,05	-10,87	-2,91	-22,58	
Tiszaköröd	f	-8,31	-10,41	-14,19	-34,14	
Tiszakürt	f	4,68	11,31	4,10	23,06	+
Tiszaladány	f	-7,02	-18,96	-10,00	-37,55	
Tiszalók	4	-3,42	-7,38	-7,92	-20,46	
Tiszalúc	f	-6,56	-8,52	7,43	-7,64	
Tiszamogyorós	f	-5,66	-5,82	-3,39	-15,26	
Tiszana gyfalu	f	-18,73	-14,92	0,35	-34,29	
Tiszánána	f	-5,87	-4,11	-5,10	-15,27	
Tiszaszőlős	f	-5,01	-14,85	-5,23	-26,58	
Tiszatórs	f	-8,52	-0,18	-8,24	-18,02	
Tiszapalkonya	f	-15,44	-8,36	-5,23	-28,19	
Tiszapüspöki	f	-2,62	-5,49	-6,63	-17,28	
Tiszarád	f	-8,46	-2,38	-10,64	-23,88	
Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Tiszaróff	f	-12,53	-12,38	-5,08	-29,78	
Tiszásas	f	-3,86	4,66	9,22	9,56	+
Tiszasiály	f	-27,79	4,06	4,06	-41,93	
Tiszaszalka	f	-17,96	-18,60	-10,68	-41,52	
Tiszaszederkény	f	-21,82	-17,10	-0,71	-38,26	
Tiszaszentimre	f	-0,81	-4,31	-12,95	-20,04	
Tiszaszentmárton	f	-4,15	-1,00	-10,75	-18,18	
Tiszaszőlős	f	-2,69	-3,33	-6,49	-12,87	
Tiszatardos	f	-8,10	-1,05	-0,51	-9,79	
Tiszatarján	f	-8,58	-6,92	-6,85	-21,84	
Tiszaug	f	-9,09	13,04	17,21	23,15	+
Tiszaujfalú	f	-24,50	8,49	-6,38	-23,96	
Tiszavalk	f	-2,74	-10,12	-6,99	-20,61	
Tiszavárkony	f	-18,35	-21,08	-5,18	-43,04	
Tiszavid	f	-17,87	-16,13	-16,26	-48,95	
Tiszaberek	f	-15,31	-8,04	-8,47	-31,90	
Tivadar	f	-15,25	-55,76	-17,13	-79,66	
Tóalmás	f	8,74	-7,24	-7,22	-9,42	
Tófalú	f	-11,92	16,76	-14,67	-13,50	
Tökaj	4	-8,90	-4,96	1,10	-12,76	
Told	f	-6,08	-9,02	-4,44	-20,61	
Tornyospálca	f	-10,95	5,58	-12,00	-19,51	
Tószeg	f	-21,50	-5,28	0,44	-26,22	
Tótkomlós	f	-5,85	-2,93	1,44	-7,40	
Tökök	f	13,40	3,74	18,54	44,78	+
Tömörkény	f	-8,94	-3,06	-18,91	-34,57	
Törökszentmiklós	4	-3,42	-2,54	-7,36	-15,19	
Törtel	f	-10,84	0,85	-6,23	-17,67	
Tunyog	f	-6,04	-12,23	-16,98	-38,37	
Túra	f	1,85	-3,25	-2,55	-5,13	

Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Türistvárdi	f	-13,35	-11,06	-7,86	-31,96	
Türkeve	4	-12,23	1,40	-3,79	-14,47	
Türritse	f	-7,02	-13,42	-3,49	-24,56	
Tuzsér	f	0,84	-8,12	-7,48	-17,46	
Tyukod	f	36,52	-8,68	2,01	25,95	+
Ugornya	f	-16,08	-8,65	-8,00	-32,17	
Újcsanólos	f	-11,56	-1,69	-8,00	-22,22	
Újfehértó	5	-5,38	-1,31	-9,55	-18,95	
Újhartyán	f	1,73	-0,93	-10,89	-16,11	
Újkéske	f	-8,57	-1,18	-2,30	-12,66	
Újkenéz	f	-5,73	11,06	-10,96	-6,37	
Újkígyós	f	-14,41	0,58	-1,68	-15,71	
Újlela	f	-20,53	17,33	-15,71	-24,17	
Újlőrincfalva	f	0,26	-2,10	-0,91	-3,11	
Újpest	3	16,83	-0,42	14,08	35,27	+
Újszász	f	-10,46	-7,98	3,44	-15,13	
Újszentiván	f	-12,31	-18,39	7,83	-23,71	
Úra	f	31,31	-25,08	16,93	16,23	+
Úszka	f	10,82	-5,42	-22,46	-18,03	
Úszód	f	-10,96	-6,87	1,50	-16,23	
Üllő	f	10,72	1,33	4,88	19,26	+
Vác	3	7,12	3,73	2,66	14,39	+
Vácraátó	f	-7,55	-7,13	-2,70	-18,39	
Vászentlászló	f	4,83	-10,36	-12,79	-21,30	
Vaja	f	-17,18	-7,24	-10,64	-35,76	
Vajdacska	f	-5,50	1,43	-0,35	-4,37	
Vállaj	f	-2,36	-12,58	-9,52	-28,91	
Vámosatya	f	-10,67	-21,54	-9,87	-42,59	
Vámosgyörk	f	-11,11	-9,02	-8,36	-30,31	
Vámosoroszi	f	-13,18	-10,13	-9,26	-30,45	
Település	A	1901-10	1911-20	1921-30	1901-30	B
Vámospércs	f	-0,44	10,98	-15,59	-10,38	
Vámosújfalva	f	2,68	-8,02	-18,66	-29,64	
Vánkosd	f	-7,84	-9,03	-7,97	-25,24	
Vasad	f	17,65	2,18	-8,26	7,20	+
Vásárosnamény	f	6,98	-1,47	19,60	31,74	+
Vaskút	f	-9,07	-13,55	1,20	-21,95	
Vásmegyer	f	-18,89	-11,78	1,08	-30,17	
Vecses	f	52,73	12,91	27,60	138,92	+
Végható	f	-6,26	-6,12	-18,71	-34,30	
Végyeháza	f	-9,01	0,19	-7,27	-17,45	
Vekerd	f	-24,41	3,92	-3,82	-24,41	
Vencsellő	f	-19,85	-15,40	-6,76	-42,14	
Vértes	f	-4,24	-6,92	-7,88	-20,78	
Vésztró	f	-1,91	-0,02	0,92	-0,86	
Vezseny	f	-33,51	-5,35	16,09	-26,54	
Viss	f	-18,10	-7,33	-13,02	-38,43	
Visznek	f	-0,17	-5,42	-11,53	-21,72	
Vitka	f	-14,12	-7,88	-11,94	-33,47	
Zagyvarekás	f	0,00	-4,73	-11,17	-18,60	
Záhony	f	-12,30	-12,43	-5,47	-30,46	
Zajta	f	-26,43	-5,43	-19,31	-48,60	
Zalkod	f	-8,27	2,73	-12,07	-22,18	
Zaránk	f	-12,54	-0,48	-10,18	-24,91	
Zempléngárd	f	-13,52	-3,17	-1,82	-18,41	
Zsadány	f	-3,95	-10,09	20,41	5,18	+
Zsáka	f	-10,12	-6,60	-16,95	-36,25	
Zsámbok	f	-0,72	-5,99	-6,25	-14,40	
Zsarolyán	f	-5,37	15,72	-0,24	10,73	+
Zsurk	f	-4,38	-17,43	-12,22	-34,31	

INTERNAL MIGRATION IN THE POST-TRIANON GREAT HUNGARIAN
PLAIN IN THE FIRST THIRD OF THE 20TH CENTURY

by Zsolt Szilágyi

SUMMARY

Migration in the Great Hungarian Plain can be reconstructed thanks to visualisations of migration movement at the level of localities (GIS). On the basis of results thus obtained, three major target areas can be distinguished: the agglomerations of Budapest and Miskolc, and the sandy areas between the Danube and Tisza rivers. At the same time, along a line connecting Nyíregyháza, Debrecen and Békéscsaba east of the Tisza, and Szeged and Baja in the south, a wide, mosaic-like migration zone had also developed along the borders by the 1920s. Finally, it is demonstrated beyond doubt that the villages in the north-eastern regions of the Great Plain were emitting part of their population as early as the beginning of the twentieth century, suffering a considerable demographic loss that was probably caused by the relative over-population of the area.